

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

**ПРОЦЕДУРА BG05SFOP001-2.009
ЗА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА БЕЗВЪЗМЕЗДНА ФИНАНСОВА ПОМОЩ ЧРЕЗ
ПОДБОР "ПОВИШАВАНЕ НА ГРАЖДАНСКОТО УЧАСТИЕ В
ПРОЦЕСИТЕ НА ФОРМУЛИРАНЕ, ИЗПЪЛНЕНИЕ И МОНИТОРИНГ НА
ПОЛИТИКИ И ЗАКОНОДАТЕЛСТВО"**

Проект BG05SFOP001-2.009-0041-CO1 "СПОРТ – Стимулиране Приноса на неправителствените спортни Организации за Реализирането на политиките за интеграция в обществото на ромите и мигрантите чрез спорта", финансиран от Оперативна програма „Добро управление“, финансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

АНАЛИТИЧЕН ДОКЛАД

НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ПРОУЧВАНИЯТА

(сред бизнеса, населението и другите целеви групи на проекта)

София, 2019

СЪДЪРЖАНИЕ:

1. УВОДНИ МЕТОДИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ.....	3
2. МНЕНИЯ, ОЦЕНКИ И ПРЕДСТАВИ НА ОСНОВНИТЕ ЗАИНТЕРЕСОВАНИ СТРАНИ.....	7
2.1. Мнения, оценки и представи на ромски неправителствени организации.....	7
2.1.1. Оценки и виждания за спорта като инструмент за стимулиране на интеграционните процеси у нас	8
2.1.2. Нагласи и афинитет на ромските деца и младежи за включване в спортни клубове и спортни инициативи	18
2.1.3. Основни трудности пред интеграцията на ромите чрез спорт	21
2.2. Мнения, оценки и представи на организации на мигрантите и бежанците	27
2.2.1. Оценки и виждания за спорта като инструмент за стимулиране на интеграционните процеси в българското общество	28
2.2.2. Оценки за нагласите и афинитета на мигрантите и бежанците за включване в спортни клубове и спортни инициативи	34
2.3. Мнения, оценки и представи на спортни неправителствени организации (спортни дружества и клубове)	37
2.3.1. Оценки и виждания за спорта като инструмент за стимулиране на интеграционните процеси в българското общество	37
2.3.2. Нагласи и афинитет на ромите и мигрантите/бежанците за включване в спортни клубове и инициативи	41
2.3.3. Оценки за необходимите промени за засилване ролята на спорта като инструмент за интегриране на ромите и мигрантите/бежанците в българското общество	44
3. МНЕНИЯ, ОЦЕНКИ И ПРЕДСТАВИ НА БИЗНЕСА	47
3.1. Основни характеристики на изследваните предприятия и фирми.....	47
3.2. Оценки и виждания на българския бизнес за спорта като инструмент за стимулиране на интеграционните процеси у нас	51
3.3. Оценки и виждания на българския бизнес за съдействие за утвърждаването на спорта като инструмент за засилване на интеграционните процеси у нас	60
4. МНЕНИЯ, ОЦЕНКИ И ПРЕДСТАВИ НА НАСЕЛЕНИЕТО	66
4.1. Основни социодемографски характеристики на изследваните лица	66
4.2. Оценки и виждания за спорта като инструмент за стимулиране на интеграционните процеси у нас.....	70
4.3. Представи на населението за ролята на бизнеса за превръщането на спорта в стимулатор на интеграционните процеси у нас	76

1. УВОДНИ МЕТОДИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ

Настоящият аналитичен доклад се разработва като компонент от дейностите по проект **"СПОРТ – Стимулиране Приноса на неправителствените спортни Организации за Реализирането на политики Те за интеграция в обществото на ромите и мигрантите чрез спорта"**. Проектът се изпълнява от Сдружение "Карате Клуб Левски" в партньорство с Българска търговско-промишлена палата. Целите на проекта са многопосочни и многопластови цели, които в синтезиран вид могат да се опишат като целенасочено изучаване на трудностите пред интегрирането в българското общество на маргинализираните етнокултурни общности, извеждането на възможностите чрез спорта и спортните инициативи да се улеснят процесите на интегриране на ромите и мигрантите в българското общество. В рамките на проекта бе предвидено да бъдат събрани мнения и оценки на бизнеса и обществото, от една страна, и на спортните неправителствени организации, на ромските организации и на организации на бежанците, от друга страна, за да се открият реалистични и работещи възможности за включване на ромите и мигрантите в спортни инициативи.

Спортът се разглежда като съвременна и работеща алтернатива за активно обхващане на деца и младежи от ромски и бежански произход, изграждането у тях на нагласи за активни занимания със спорт. Чрез активно въвличане в спортни инициативи, двете маргинализирани групи (роми и мигранти) биха могли да получат широки възможности за интегриране в българското общество. В тази връзка, в рамките на проекта е предвидено създаването на механизъм за ефективно приобщаване на маргинализираните етнокултурни общности с фокус върху ромите и на мигрантите на територията на България чрез спортни инициативи. Предвидено е също така да се изготвят препоръки за използването на спорта като инструмент за разрешаването на проблемите чрез подобряване на административната и регулаторната среда за ефективното му прилагане.

Настоящият аналитичен доклад представя и анализира резултатите от реализираните за целите на проекта проучвания.

Проучванията се проведеха сред идентифицираните целеви групи на проекта: 1) бизнес, 2) население и 3) основни заинтересовани страни: спортни неправителствени организации, ромски неправителствени организации и организации на бежанците.

Съгласно техническото предложение по проекта, проучванията са основани на изследователска методология, даваща възможност за прилагане на научно обосновани с цел събиране на представителна и достоверна емпирична информация. Методологията е базирана на общата презумпция чрез релевантни изследователски подходи да бъдат събрани мнения и оценки на ромите и мигрантите, а също така и нагласите на обществото и бизнеса за интегрирането на ромите и мигрантите в българското общество чрез потенциалните възможности на спорта като алтернатива за ускоряване на интеграционните процеси.

По-конкретно, в съответствие с методологията бяха реализирани следните отделни изследователски дейности:

1). Онлайн проучване сред бизнеса: чрез специално разработена онлайн Анкетна карта бяха анкетирани представители на бизнеса в България. Целта на проучването сред бизнеса бе да се установяват мненията, оценките и нагласите на българския бизнес спрямо спорта като инструмент за интегриране на ромите и емигрантите в българското общество и за готовността на бизнеса да стимулира тези процеси. Анкетната карта бе разпространена по електронен път. Анкетната карта бе раздадена на повече от 1000 работодатели и в определения срок за нейното попълване се отзоваха 817 предприятия/фирми.

2). Анкетно проучване сред населението: за целите на проучването сред населението е разработена отделна Анкетна карта в посредством нея са събрани мненията, оценките и представите на населението за спорта като възможност за интегриране на ромите и мигрантите в българското общество. Анкетното проучване сред населението е проведено с обход по домовете и при пряк контакт с подлежащите на изследване лица. Извадката са проучването сред населението и типологична, като в нея стратифициращи критерии са населеното място, полът и възрастта. По отношение на възрастта анкетите бяха инструктирани да обхващат представители на всички основни възрастови групи. По отношение на населеното място и пола на респондентите извадката има следната структура: Таблица 1:

Таблица 1.

Структура на извадката за населението (по населено място и по пол)

Населени места	Мъже	Жени	Общо
1. София	28	32	60
2. Пловдив	14	16	30
3. Варна	14	16	30
4. Благоевград	9	11	20
5. Враца	9	11	20
6. Плевен	16	14	30
7. Габрово	16	14	30
8. Разград	14	16	30
9. Ямбол	14	16	30
10. Стара Загора	16	14	30
11. Сливен	14	16	30
12. Видин	9	11	20
13. Монтана	11	9	20
14. Перник	11	9	20
15. Пазарджик	9	11	20
Общо:	195	205	400

Чрез реализираното проучване сред населението са обхванати общо 408 респондента. Техният обхват е направен в съответствие с дадените инструкции на анкетите, като

в няколко населени места са анкетирани допълнително общо 8 лица. По този начин е гарантирано събирането на представителна за българското население емпирична информация. Това означава, че получените мнения, оценки и нагласи отразяват не само отношението и мненията на изследваните лица, но и на населението като цяло. Това дава основание да се направи анализ и констатации за отношението на населението в България към спорта като алтернатива и инструмент за ускорено интегриране на ромите и мигрантите.

3) Проучване сред заинтересовани страни: към тази категория изследвани лица са отнесени представители на ромски НПО, представители на НПО-мигранти/бежанци и представители на спортни дружества и клубове. Всяка от посочените целеви групи има специфична гледна точка по отношение възможностите на спорта за интегриране в българското общество на ромите и мигрантите. Предвид спецификата на проблематиката и целите на проекта, бе избрано оценките и мненията да бъдат събирани с помощта на метода на полуструктурираното интервю. Този метод е класически сред качествените методи в социологията и в конкретния случай е преценен като подходящ поради когнитивните възможности, които създава - респондентите получават възможност свободно да споделят своите мнения и оценки, да изразяват идеи и да разкриват свои нагласи, да поясняват причините и мотивите, стоящи зад изказаните мнения и оценки. Методът предполага да се изработи подходящ въпросник, чрез който да се проведе изследователски разговор под формата на полуструктурирано интервю. Тъй като в нашия случай се работи с три категории лица, за изучаване на техните мнения и оценки бяха разработени три отделни изследователски инструменти - а) Въпросник за полуструктурирано интервю с представители на НПО - мигранти, б) Въпросник за полуструктурирано интервю с представители на ромските НПО и в) Въпросник за полуструктурирано интервю с представители на спортни дружества и клубове. Предварително бе изпълнена процедура по идентифициране на потенциални респонденти-носители на мнения и оценки по интересуващите ни проблеми. По този начин бяха селектирани представители на трите целеви групи и с тях бяха проведени полуструктурирани интервюта. Реализирани бяха шест интервюта с представители на ромски НПО, три интервюта с представители на НПО-мигранти и бежанци и четири интервюта с представители на спортни дружества и клубове.

При изработването на въпросниците/анкетните карти за нуждите на проучването е спазено изискването на възложителя тези инструменти да дават възможност за установяване на мненията на адресатите за ролята на спорта като цяло и на спортните инициативи в частност, за разрешаването на проблемите, свързани с интеграцията на уязвимите групи и по-специално на ромите и мигрантите, както и на нагласите на бизнеса и на неправителствения сектор да участва активно в използването на спорта като инструмент за стимулиране на интеграционните процеси.

Събраната от проучванията емпирична информация е обработена чрез прилагането на два вида технологии:

1) Информацията от анкетното проучване сред бизнеса и сред населението е количествена по своя характер, т. е. това е сбор от индивидуални мнения и оценки, които са превърнати в съвкупна информация и на тази основа са изведени едномерните разпределения, показващи какви са относителните дялове на изследваните признаци.

2) Събраната от полуструктурираните интервюта емпирична информация е текстова по своя характер - това са свободно формулирани от респондентите мнения, оценки, изводи, очаквания, препоръки. Към обработката на този тип информация са приложени специфични изследователски методи, които традиционно се използват при качествените методи в социологията.

Събраната количествена и качествена информация е обстойно анализирана и представена в настоящия аналитичен доклад. Получените емпирични резултати от проучванията сред бизнеса, населението и другите целеви групи са документалната основа, на която се правят обобщаващи изводи и констатации за отношението и представите на тези целеви групи за възможностите ромите и мигрантите в българското общество да бъдат успешно интегрирани чрез практикуването на различни видове спорт.

На тази основа са изведени и формулирани препоръки за активно използване на спорта за по-успешното разрешаване на свързаните с интеграцията на целевите групи проблеми и предизвикателства.

2. МНЕНИЯ, ОЦЕНКИ И ПРЕДСТАВИ НА ОСНОВНИТЕ ЗАИНТЕРЕСОВАНИ СТРАНИ

В тази част на аналитичния доклад се представят оценките и мненията на представителите на основните заинтересовани страни - ромски неправителствени организации, организации на мигрантите/бежанците и спортни неправителствени организации (дружества и клубове). Предвид значимостта на изказаните от тях мнения, те се разглеждат отделно.

2.1. Мнения, оценки и представи на ромски неправителствени организации

За целите на настоящия проект са проведени полуструктурирани интервюта с представители на шест ромски неправителствени организации. До избора на точно тези организации се стигна след като първоначално бе направена оценка на обхвата (национален или регионален) и дейността на основни ромски неправителствени организации у нас. Направен бе преглед на дейностите, с които приоритетно се занимават ромските организации и на тази основа се стигна до селектирането на следните шест ромски организации:

1. Национален комитет за развитие на ромите, квартал "Факултета".
2. "Микс София", квартал "Христо Ботев".
3. Кросром Роменса".
4. Инфорома - регион Пловдив.
5. Център за регионално развитие "Рома", Кюстендил.
6. НЧ "Васил Левски 1965", гр. Кюстендил.

Сред селектираните ромски организации има една с подчертано национален обхват и амбиции да провежда политики на национално ниво в сферата на пазара на труда, здравеопазването, жилищните условия. Тя осъществява активна дейност по отношение на решаването на конкретни проблеми в ромската общност и извън нея, свързани с етнически бариери, дискриминация, нарушаване на права на ниво квартал, махала, населено място. Други две организации се отличават с по-общ характер. Те работят активно в областта на подобряването на социално-икономическото положение на ромите, повишаване на здравното им състояние и култура в квартал „Христо Ботев” и квартал „Факултета”. Три от организациите са с регионален характер, като са избрани една много голяма регионална организация и други две относително по-малки, но с висок рейтинг в ромската общност. И трите осъществяват активна дейност по отношение на реализацията на поредица от инициативи на местно и регионално ниво за интеграция на ромите. Важен аспект от дейността им заема проблемът, свързан с повишаване образователното равнище на ромските деца. Осъществени са множество образователни инициативи, насочени към преодоляването на различните проблеми, свързани с достъпа до образование на ромските ученици. Реализирани са проекти в областта на десегрегацията и подкрепата на ранното детско развитие на ромските деца.

Освен това, посочените по-горе организации осъществяват и активна координационна дейност между приемни училища, родители и ученици, специализирайки се в организирането на извънкласни дейности, имащи за цел да повишат ангажираността на ромските родители за това техните деца да получат добро образование. Осъществяват дейности, насочени към реинтегриране на възрастни роми, които по една или друга причина са прекъснали своето образование. Изпълняват проекти свързани с популяризиране на ромската култура и традиции. В рамките на пилотна инициатива, една от организациите работи активно и по отношение на подобряване на достъпа на ромите до здравеопазване и социални услуги.

Събраните при полуструктурираните интервюта мнения и оценки са структурирани и представени в три последователни тематични блока:

- ✓ Оценки и виждания за спорта като инструмент за стимулиране на интеграционните процеси у нас;
- ✓ Нагласи и афинитет на ромските деца и младежи за включване в спортни клубове и в спортни инициативи;
- ✓ Необходими промени за засилване ролята на спорта като инструмент за интегриране на ромите в българското общество

2.1.1. Оценки и виждания за спорта като инструмент за стимулиране на интеграционните процеси у нас

Анализът на проведените интервюта показва, че при интервютата респондентите са разсъждавали в **три плоскости, които очертават три различни модели за възприемане на спорта като алтернатива** за засилване на интеграционните процеси у нас, в частност за по-успешното интегриране на ромите.

Първата плоскост на разсъждения може да се обозначи като **пожелателна** - изказват се категорични мнения, че спортът като дейност има огромен потенциал за придаването на повече дълбочина и устойчивост на интеграционните процеси. Правят се разсъждения за огромната роля, която спортът би могъл да има, т.е. мисли се в пожелателно наклонение, като една добра, но все още нереализирана възможност. **Пет от шестте интервюирани представители на ромски НПО са категорични, че ролята на спорта за интеграционните процеси би могла да бъде огромна и значима.** Изказват се мнения, че интеграционните процеси у нас трябва да обхващат всички основни области на социално икономическия живот, но също така и спорта като специфична човешка дейност. Макар и по-различни като вид дейност, спортните занимания имат свои уникални характеристики и тези особености могат да бъдат използвани за по-лесното протичане на интеграционните процеси у нас.

Подчертава се, че **спортът е типичен пример за дейност, която би могла да свърже двата етноса, да бъде повод за съвместни преживявания и емоции, за изграждане на връзки и възникване на по-трайни социални взаимодействия:** „... всяко нещо,

което свързва двата етноса, ще спомогне за разбирането им и най важното - опознаването им. В България винаги се страни от непознатото. Въпреки че живеем заедно от много години, се получава едно странене един от друг заради различното. Спортът ще допринесе за едно по-добро разбиране и радост при победи, като победите наскоро по бокс и вдигане на тежести”.

Интервюираните изтъкват, че **по принцип ромите са известни с високия си афинитет към музиката и към спорта.** Това са два вида дейности, които традиционно са поприще за реализация на ромите: *"От наблюденията ми, ромите сме доста силни както в музиката, така и в спорта. Много пъти роми са били световни и европейски медалисти по бокс”.*

Мислейки за функциите на спорта и неговата потенциална роля за интеграционните процеси, интервюираните автоматично се фокусират **евентуалните позитивни ефекти от спортните занимания.** Част от респондентите изрично посочват, че ако ромските деца започнат да се занимават със спорт, това би оказало силно благоприятно влияние върху тяхното развитие. Сега за ромските деца е характерно наличието на нездрави тенденции, възникващи на най-ранни етапи на тяхното развитие на социални субекти. Тези тенденции биха могли да бъдат минимизирани и ограничени, ако ромските деца получат възможност да се занимават в спортни дружества и клубове. Макар че малцина ще успеят и ще станат известни, все пак това би могло да служи като пример за останалите ромски деца, които ще напълнят своето ежедневие с по-смислено съдържание: *„Те ще спрат да мислят за глупости, ще могат по-лесно да се интегрират.”*

Втората плоскост на разсъждения е посочването на примери за вече случили се успешни и много добри (дори блестящи) спортни кариери на ромски младежи, реализирали се в различни видове спортове. Интервюираните привеждат примери за успешна спортна кариера във вдигането на тежести и изразяват мнение, че **потенциалът на ромите в този спорт трябва да се развива и насочва разумно.** Базирайки се на своя дългогодишен опит в реализирането на проекти в областта на образованието и проблемите на ромските деца в училище и извън него, един от интервюираните изказва категорично мнение, че **лично се е убедил в огромните възможности на спортните занимания да допринесат за пълноценната интеграция на ромска общност в българското общество.** Това се използва като повод да се подчертае, че ромите са неотменна част от българското общество и трябва да им бъдат дадени възможности да формират свой принос за позитивния имидж на България.

Интервютата открояват убедеността на представителите на ромските НПО, че **има много добри спортисти роми, които биха могли да бъдат добър пример за това, че и ромите биха били полезни на българското общество.** В подкрепа на тези твърдения интервюираните посочват примери за успешна интеграция чрез спорт на много талантиви роми, като братята Даниел и Боян Асенови, Серафим Тодоров – боксьор, Мариян Огнянов – футболист, Илия Илиев- футболист(понастоящем футболен треньор), Божидар Андреев – щангист и много други.

В тази връзка показателен е фактът, че първата **асоциация**, която интервюираните получават, когато мислят за спорта като възможност за интегриране на ромите, са футболът, боксът, борбата и вдигането на тежести (щангите) като спортове, чрез които интеграцията на ромите би била много успешна. Според интервюираните, **всеки един спорт, в който ромите могат да се докажат, би могъл да се счита като възможност за по-успешна интеграция**. В мисленето на други интервюирани спортът като възможност за интегриране се асоциира предимно с успехите на роми в бокса и във футбола като спортове, в които има много примери на състезатели роми, които са прославили България. Други респонденти акцентират върху организирането на футболни отбори и тяхното участие в зонални футболни турнири. При част от интервюираните първата асоциация е *„равни успехи, подкрепа на съотборници“*.

Част от интервюираните обръщат внимание върху факта, че **има много роми, които успешно са достигнали до високи нива в спорта**. Такива се Даниел Асенов и Серафим Тодоров – единият 6 пъти европейски шампион по бокс, другият 3 пъти европейски, 3 пъти световен европейски шампион по бокс, 2-ри на олимпиада. За съжаление, има негативна практика след достигането на едно определено ниво тези спортисти да се отказват от спорта и причините за това се липсата на подкрепа - морална и финансова, за да продължат да се изграждат и доказват като спортисти. Затова *"те се отказват и отиват да работят в строителството, за да прехранват."*

В контекста на коментираната тук втора плоскост на разсъждения за спорта като алтернатива за интеграция, добра находка е **поставянето на акцент върху социалните и кохезионно-интегриращи функции на спорта**. Както всяка дейност, и спортът предполага взаимно опознаване, извършване на взаимни действия, формулиране на общи цели и полагане на целенасочени усилия за постигането на тези цели. В хода на извършването на взаимни дейности, протича силен обмен на знания и умения, взаимно опознаване, обмен на културни навици и припознаване на културата на различните. Когато в дадена дейност биват включени представители на различни етноси, това създава уникални възможности за опознаване на другостта - другият, различният, с по-различна култура, манталитет и навици.

Проведените интервюта показват, че **спортът се разпознава като дейност, даваща изключително високи възможности за взаимно опознаване и позитивно възприемане на другостта на различния**. Различията, които са неминуеми при различните етноси, биват възприемани в позитивна призма, когато се демонстрират по повод извършването на общополезна човешка дейност. Както удачно посочва един от интервюираните, *„... включването на представители на ромска общност в различни видове спорт - футбол (най – популярния спорт сред ромската общност), бокс, волейбол, баскетбол, бойни спортове и др., ще даде възможност да се осъществи комуникация между представители на различни общности при състезания, лагери, тренировки и др., ще даде възможност да се опознае другия – различния, ще се опознаят неговите силни и слаби страни, ще се опознае неговата култура и традиции, начин на мислене. В спорта целта е една - победата. Представителите на различни общности*

ще имат една обща цел, а именно победата, ще се борят заедно рамо до рамо за постигнат така желаната победа”.

И накрая, **третата плоскост** на разсъжденията по отношение възможностите на спорта да спомогнат за интегрирането на ромите в българското общество би могла да се обозначи като **рефлексия на негативен опит, натрупан през близките и по-далечните години**. Интервюираните са категорични, че заедно с културата спортът е много важно средство за интеграцията на младите хора от ромски произход. Те посочват, обаче, че тази възможност до момента не се използва в обособените ромски квартали и това е практика почти в цялата страна. Интервюираните лица специално изтъкват, че спортът има огромен потенциал да улесни интеграционните процеси у нас и да доведе до изграждане на по-силни междуетнически връзки. Проблемът е в това, че в ромските квартали няма игрища, няма спортни съоръжения, което на практика отдалечава ромските деца от спорта и ги насочва към упражняване на други по-достъпни дейности, като сърфиране в Интернет, стоене по кафетата и безцелно губене на време.

”Децата в махалите искат много да спортуват, но няма спортни съоръжения в кварталите. Там, където има такива частни игрища, в повечето случаи ромските деца биват дискриминирани, обект са на негативно отношение и това ги отказва. Нужно е да се направи смесен спортен клуб и да се работи върху това ромите да не се чувстват ромии, а да са част от българското общество”.

Трябва да се отбележи, че само един от интервюираните е скептично настроен по отношение на твърдението, че спортът би подпомогнал интеграционните процеси на ромите в българското общество: *„няма единична рецепта, която да реши проблема с интеграцията на ромите. Нужно е да се предприеме комплексен подход. Не може да правим само спорт и да чакаме, че ще се интегрират ромите в българското общество. Не може да правим само образование и да чакаме да се интегрират. Не може да правим само узаконяваме на ромските къщи в кварталите и да чакаме да се интегрират. Всичко трябва да върви комплексно. Държавата не трябва да реинвестира едни пари за дейности, които вече са дадени. Хубаво е да инвестира в спорта, съгласен съм, нужни са спортни площадки, както в българската част, така и в ромската част на кварталите. Нужно е ромските деца да спортуват заедно с българчетата. Не трябва да има отделяне и разделение между ромии и българи.”*

В тази връзка внимание заслужава коментарът на част от интервюираните, че спортът в интеграционния процес може да се използва като инструмент за интегриране **само при условие, че се създават смесени спортни групи с младежи от ромски и български произход**. Като аргумент те подчертават, че: *„не е добра мярка, ако бъдат създадени отделни етнически спортни групи само от ромии. Само по себе си организирането на сегрегирани спортни дейности не само не води до интеграция, но може да предизвика и сериозни спортни конфликти, които да прераснат в етнически и да застрашат сигурността на България”*. Струва ни се, че тази забележка е изключително важна и най-вече, вярна, защото за да може дадена дейност да придобие интегриращ характер, тя трябва да обедини представители на различни етноси, да създаде равни условия за

тяхното развитие и себедоказване в тази дейност, да се утвърди модел на равноправно участие в спортната дейност. В този процес има много деликатни нюанси, най-важният от които е етносьт, който бихме искали да се интегрира, да не бъде промотиран изкуствено за сметка на другия, доминиращия етнос, защото това ще има обратен ефект и вместо интеграция, ще последват сегрегационни настроения.

Съдейки по проведените интервюта, **възможностите за интеграция чрез спорт са предмет на разнопосочни интерпретации в ромските общности.**

Като начало трябва да се отбележи, че три от интервюираните лица споделят **тотална липса на заинтересованост на тяхната общности по тези въпроси** - те нито са коментирани, нито са били повдигани в този контекст (като алтернатива или инструмент за интеграция в българското общество). Но пак в тази връзка единият респондент изрично изтъква, че много пъти е давал съвети и към Столична община, и към местната администрация, и към спортен клуб "Левски", че има много талантиви ромчета от квартал „Христо Ботев”, на които трябва да се обърне внимание. За съжаление, тези съвети са били напълно пренебрегвани.

Двама от интервюираните (представители на силно развити регионални НПО организация) изказват мнение, че **в техния регион темата за интеграция чрез спорт не е нова, а напротив - доста обсъждана сред ромските активисти**: *„много пъти е разговаряно за възможностите, които предоставя спорта за интеграция на ромска общност. Една от идеите, които сме коментирали, е сформирането на футболен мъжки отбор, който да заиграе в А-окръжна група, като този отбор да бъде изграден от българи и роми. Защото спорта обединява, има възможност и желание на представители и на двете общности (българи и роми) да бъде сформирани такъв футболен клуб.”* Според единия респондент, включването на роми в спортни инициативи би могло да допринесе за интегрирането на ромите посредством изграждане и споделяне на добрия пример. Освен това, спортът способства и за поддържането на доброто здравословно състояние на подрастващите (здравословно хранене и здравословен начин на живот). Дава се пример с това, че близо 67% от децата роми в 1-4 клас са с наднормено тегло. Другият респондент от този регион споделя, че преди време е обсъждан този въпрос с видни ромски активисти в местния квартал „Изток” (гр. Кюстендил). Имало е идеи за създаване на футболни смесени отбори, с помощта на които ромските деца по-лесно да се интегрират с българчетата. Според този респондент, по този начин българското общество би могло да приеме ромите с успехите им и да се погледне на този етнос от друга, позитивна гледна точка.

Не така позитивно звучат думите на **друг представител на видна ромска НПО**. Според него, **местните ромски общности са дълбоко възмутени от пренебрежението на големите спортни дружества и клубове**. За тях ромите не съществуват, те са обект на пренебрежение и подценяване. Преценява се, че такава е и политиката на местните училища по отношение на ромските деца. Този респондент подчертава, че много често в тяхната общност се коментират големите възможности за реализация на ромите чрез спорт, но винаги се достига до извода, че и училищата, и спортните дружества и клубове

не желаят да работят с роми и съзнателно ги игнорират. Очевидно, в коментирания случай не става дума за съзнателно осмисляне на възможностите за интегриране в обществото, а по-скоро се визира първичния аспект - възможностите за житейска реализация в областта на спорта. Но и това е добро начало, което би могло да бъде доразвито и издигнато на следващо ниво на осъзнаване.

В рамките на интервютата респондентите бяха помолени да споделят свои виждания за това **какво практически би могло да се направи така, че спортът да стане алтернатива за интегриране на ромите в българското общество.**

Интервюираните са изразили мнения, че **най-естественият начин е чрез включването на роми в спортни инициативи, предназначени основно за децата от този етнос.** Това действително би могло да допринесе за интегрирането на ромите в българското общество, тъй като чрез спортните занимания би могло да се даде възможност на талантливите деца да се изявят и да бъдат открити от треньори. Но за да се реализира този модел **е нужно в самите ромски махали да се изгради съвременна спортна инфраструктура - спортни площадки, оборудвани със съоръжения за спортуване.** В тази връзка един от респондентите си спомня: *„Едно време в нашия квартал имахме едно игрище от 3 дка и беше в сърцето на квартала- тенис, баскетбол, волейбол. Всичките деца на квартала се събирахме там. Сегаишните деца израстват на улицата или пред телефона. Това, което го има във фейсбука, детето това вижда. Сега това игрище е частно и ако искаш да спортуваш трябва да си платиш. Ако родителите на децата са бедни, то те не могат да си позволят да спортуват”.*

Друга част от интервюираните обръщат внимание, че включването на роми в спортни инициативи би могло да допринесе за интегрирането на ромите в българското общество **чрез създаването на смесени отбори, като трябва да се спазят три важни условия:** 1) Две училища (сегрегирано и несегрегирано) да сключват договори за съвместна спортна дейност; 2) Вътре в ромските квартали да се създават детски отбори с треньор и организатор и 3) Да има отговорно отношение към този въпрос от общините и футболните клубове.

В тази връзка интерес представляват разсъжденията на друг респондент, който счита, че **спортните неправителствени организации (СНО) не трябва да се превръщат в изолатори.** Не е добра, например, идеята спортните клубове да се фокусират върху изграждането на чисто ромски отбори, това няма да има добър ефект. Разумното решение е тези СНО да насърчават всички деца, като работата им да бъде насочена в намирането на вече желаещи деца както от ромското, така и от българското население в неравностойно положение и да ги подпомогнат да се развият в спорта. Респондентът споделя, че има информация от близкото минало за това как отделни спортни дружества на регионално ниво са включвали в дейността си талантливи ромски деца в спорт, като футбол например. Децата, които са били привлечени, са били на възраст 5-6 г., като са участвали в регионални футболни състезания и са показвали много добри резултати. Практиката обаче е показала, че спортното развитие на тези деца е било нетрайно: **постепенно тези деца са се отказвали и не са могли да се реализират на ниво**

републикански състезания, защото конкуренцията там е много голяма и за да се утвърдиш като спортист, трябва да имаш подкрепа от страна на треньора и на ръководство на клуба.

Друг респондент, разсъждавайки върху възможността за практическо реализиране на спорта като инструмент за интегриране, обръща внимание на **едни от най-съществените социално икономически въпроси за ромските общности - голямата бедност, неравнопоставеността в заетостта и ниските, непостоянни доходи**. Поставени в условия на трудно екзистенциално оцеляване, ромските семейства не са в състояние да мислят за друго, освен за ежемесечните такси. Бедността ограничава развитието на тези семейства и децата, произлизащи от тях, не могат да се позволят лукса да се развиват като спортисти, защото за тях спортът се разглежда като лукс. По думите на ромските представители, ромските семейства не могат да отделят средства за заплащане за спортни екипи, за такси за спортни дейности, за транспорт до спортните съоръжения (стадион, например). Това автоматично изключва ромските деца от спортните занимания ги поставя в неравностойно положение в сравнение с българските деца. Коментирайки тези обективни реалности, респондентът счита, че *„трябва да се помисли за ежемесечните такси, които се събират от различните клубове. Също така трябва да се помисли за подходяща спортна екипировка и не на последно място за нежеланието на част от спортните ръководители хора от ромска общност да влязат в такива клубове”*. В това свое мнение респондентът повдига три важни въпроса - за необходимостта от спонсориране/ дотиране на таксите и спортните екипировки, както и за съществуването у някои мениджъри на спортни клубове на негативно отношение към ромите, което предопределя нежеланието им да включват ромски деца и младежи в своите спортни дружества и клубове.

Пак в горния контекст, но в по-широка перспектива, друг респондент счита, че включването на роми в спортни инициативи би могло да допринесе за интегрирането на ромите в българското общество, **само ако е част от комплексен подход, включващ политики за развитие на заетост сред ромите, разумни инвестиции в инфраструктура, съзнателно възпитаване на любов към образованието и като част от този подход - възпитаване на позитивно отношение към спортните занимания**. Според този респондент, предприемането на различни, но не свързани в единна кохерентна система помежду си инициативи, не би довело до очакваните позитивни резултати: *"... в бизнеса има един принцип- инвестираш по начин, по който да си върнеш парите и да имаш и печалба. Същото е и с човешкия капитал - ако искаме да имаме възвръщащи се инвестиции в човешките ресурси , трябва да знаем в какво ще инвестираме и след 10 години какво ще имаме. Ако не сме наясно, то тези единични инвестиции са просто харчене на пари и нищо друго. Ние трябва да знаем къде България иска да стигне - от точка А до точка Б и какво искаме да имаме след 10 г."*

Продължавайки тази линия на разсъждения, респондентите коментират **какви са възможностите за интеграция чрез спорт на основата на проекти и финансиране по различни оперативни програми**. Като цяло респондентите изказват оптимистични

мнения считат, че на принципа на проектното финансиране, особено чрез целевото финансиране, би могло да се постигнат много добри резултати, като се реализират конкретни дейности и конкретни деца и младежи бъдат подкрепени в различни спортни дейности.

Част от интервюираните споделят, че **включването на роми в инициативите на спортни неправителствени организации би могло да стане чрез проекти и външно финансиране**. Един от респондентите разказва, че има информация за спортни дружества, които са включвали единици роми спортисти. Дава пример с един от клубовете на "Левски", където е било включено едно ромско дете. Споделя и за случаи по едно ромче да е имало и в клуб "Академик" и клуб "Бесарабия". Този респондент обаче **съобщава за наличието на огромна дискриминация между българчета и ромчета- спортисти в тези клубове**. Повечето ромски деца се включват във футбола. Те започват от малки (5-6 г.) Проблем, за който респондентът отново изтъква е, че в квартал „Христо Ботев” няма спортни съоръжения и ромските деца са лишени от възможността да спортуват. Онези ромски деца и младежи, които са открити и привлечени от посочените по-горе спортни клубове, са го направили чрез неформални контакти, инициирани от страна на техните родители. Дава следния пример: *„В район Слатина българските училища постоянно се обикалят от различни спортни клубове и децата се наблюдават. Едно дете, което го бяха харесали за гребане, по структура и по показатели от Клуба не знаеха, че е ромче. Взеха го, и след като разбраха, че е ром и няколко дни по-късно детето не искаше да ходи, защото е било обект на подигравки от страна на неговите съотборници. Ромите са по-свети и ако е само детето, то след като се сблъска с такива прояви и никога повече няма да иска да ходи.”*

Същият респондент съобщава, че ромските деца, които са били включвани в спортни клубове, **не са постигнали значими спортни резултати, тъй като в повечето случаи са прекъснали или отпаднали от спорта поради лошо отношение към тях**. Единичите, които са успели под някаква форма да достигнат до професионална реализация, са го направили с цената на много трудности и препятствия: *„Моят брат е професионален боксьор и е завършил НСА. Можеше да бъде или съдия, или треньор с това образование, но след като завърши той не успя да се реализира, както искаше, поради това, че нямаше как - неговите треньори, които са го издигнали, не са вече на бял свят и нямаше кой да го подкрепи и да застане зад него”*.

Друга част от интервюираните подчертават, че включването на роми в инициативите и дейността на спортни неправителствени организации **е възможно да стане посредством целево финансиране на ромски НПО за спортни дейности**. По отношение на личните им впечатления от реализирането на спортни дейности, в които са обхванати роми, те са категорични, че *„до момента, не ми е известно ромски деца да са включени в дейността на спортните дружества. По този въпрос има сериозна „спортна дискриминация” и дистанция към ромите”*.

Друг респондент изказва мнение, че включването на роми в инициативите и в дейността на спортни неправителствени организации може да стане **чрез финансиране на спортни**

проекти от финансови донори, включително и от държавата. Самият той има лични впечатления от подобен тип дейности. В квартал „Факултета” има единични случаи на ромчета, които спортуват бокс. Те са на възраст около 9-10 г. Всичките, които той познава, не са успели да се реализират професионално именно поради това, че са роми, а не поради други причини. Според този респондент **основният проблем е дискриминация и пренебрегване.** Той споделя, че и неговият син е бил спортист-боксьор, но поради липса на подкрепа от страна на треньор, се отказал и в момента се занимава с друга дейност, свързана с функционирането на неправителствената организация.

В хода на интервюто друг респондент споделя подобни впечатления. Той **има лични впечатления от дейността на спортни дружества, кооптиращи роми за различни видове спортове.** За да подкрепи своите думи с конкретни аргументи, посочва имена на успешно реализирани се роми в различни спортни дисциплини: Даниел и Боян Асенов, Мариян Огнянов, Серафим Тодоров, Божидар Андреев и мн.др. Конкретно в Кюстендил посочва няколко имена, които са достигнали до ниво републикански шампиони регионални шампиони: Митко Митков – бокс, Георги Желев – футбол, Бисер Игов – бойни спортове и др. За тях респондентът посочва, че те са започнали да се занимават със спортни дейности от детска възраст (8-10 годишни). Проблем, който той маркира на база личните му впечатления с посочените по-горе спортисти, е **наличието на дискриминация и негативно отношение към ромите.** Това, което ги е накарало все пак да продължат, е *„наличието на ментор – добър треньор, който въпреки всичко и всички е вярвал в тях и може би за това са успели”.*

За да обясни комплицираността на интеграционните процеси, един от респондентите изтъква, че **ромската интеграция е много сложен процес, който до голяма степен зависи и от самите роми и от това, което те чувстват.** В тези процеси спортът има огромен потенциал: *„Спортът би могъл да помогне на ромите по-лесно да бъдат приемани от мнозинството, че могат и те с нещо да допринесат за благо на нашата държава. Проблем, обаче, е наличието на дискриминация и негативно отношение. Когато отидеш в някой клуб и видят, че кожата ти е малко по-тъмна и тогава започват да странят от теб. Ако си рус и със сини очи, нямаш проблем, докато съотборниците ти не разберат, че си ром. След това идва дискриминацията и отказа от спорта”.*

Изказаните при интервютата мнения определено подчертават, че **практическото включване на роми в спортни дейности на дружества и клубове е напълно възможно, поне на начален етап, като за целта е добре да има целево финансиране или конкретни проекти.** На по-късните етапи обаче възникват проблеми и накратко те се изразяват с две думи - дискриминация и негативно отношение към ромите. Изказаните мнения са основание за тревога. Необходимо е тези нагласи да бъдат допълнително анализирани и подходящо адресирани.

В контекста на изказаните мнения, проведените интервюта събраха мнения и виждания за **предходния опит на ромските организации по отношение използването на спорта като инструмент за интегриране на ромските деца и младежи.**

Интервютата показват, че **преобладаващата част от ромските организации нямат предходен опит в това отношение.** Интервюираните споделят, че нямат опит за оказване на съдействие на ромски деца или младежи за включване в дейността на спортни дружества или клубове. Някои респондентите споделят, че са имали случаи да ходатайстват за "някое изявено ромче" пред спортни клубове, за да може да бъде одобрено. Практиката обаче е негативна: дори и да бъде прието, това дете се отказва впоследствие, поради лошо отношение от страна на другите спортисти (разбирай, българските деца и младежи).

Без изключение интервюираните споделят, че макар да нямат опит в това отношение, биха се заели да окажат съдействие на ромски деца и изявени таланти в областта на спорта деца, ако имат нужда от някаква форма на подкрепа пред спортни клубове или други структури..

Един от респондентите изтъква, че е много трудно да се пробие пред спортните клубове: *„няма база за тези разговори със спортните клубове. Като се разбере, че децата са от ромски произход, измислят се хиляди причини, за да се откаже включването им в тяхната спортна дейност. Това е скрита дискриминация към ромите”.*

Друг респондент с носталгия си спомня отминалите дни и прави паралел с днешното време, като изтъква, че сега проблемът идва основно родителите на българските деца - щом разберат, че в отбора има ромчета, те "изтеглят" своите деца и по този начин възпроизвеждат дискриминацията на българския етнос спрямо ромския: *„Помня дните, когато баща ми организираше футболни турнири с различни ромски и неромски организации, децата бяха много нахъсени, а това показва дисциплината и усъвършенства човека като цяло. Сега не е така. Независимо, че в квартала има много надарени деца - по бягане, футбол, бокс, в момента те не тренират никъде. Специално за футбола някои от ромските деца са пробваха, но се отказаха, защото натискът от страна на българските родители, чиито деца тренират, е голям. Освен това, повечето от родителите на ромските деца не могат да си позволят да отделят средства за екипи, за обувки, за градски транспорт до стадиона, тъй като той е далеч от квартала.”* Ако вникнем в тези думи става ясно, че са налице два проблема. Първо, неприкрита дискриминация от страна на родителите на българските деца - според интервюираните, налице са признаци за недоброжелателно отношение от страна българския етнос спрямо ромския и това отношение се изразява предимно от родителите, които го предават на своите деца. Вторият проблем е в бедността на ромските семейства и невъзможността да посрещнат разходите по организирането на спортните дейности (такси, екипировки, транспортни разходи). Това е същностен проблем за ромското малцинство и този проблем възпроизвежда неравенство и по отношение на заниманията със спорт.

Само един от интервюираните заявява, че неговата организация постоянно оказва съдействие на младежи роми, в стремежа им да се включват в различни спортни мероприятия: *„Последният път, за който се сецам, е разговор с ръководството на Футболен Клуб „Велбъжд“ за включване на деца от ромски произход в детските и юношески формации на футболния клуб. Влязоха общо 8 деца. След това родителите на децата от българчета, веднага „дръннаха“ своите деца от формациите на клуба. Единствената причина е нежеланието им техните деца да спортуват с ромчета“*. Така и от думите на този респондент се потвърждава горната констатация, че интеграцията на ромските деца и младежи чрез спорт е затруднена освен поради други причини и поради негативното отношение на българите, които очевидно възпитават децата си в неприемане на ромските деца.

2.1.2 Нагласи и афинитет на ромските деца и младежи за включване в спортни клубове и спортни инициативи

Интервюираните лица са красноречиви и напълно убедителни по отношение на нагласите на ромските деца и младежи към спорта и спортните занимания.

Според респондентите, **ромските деца и младежи имат желание да се включват в спортни клубове, в които да тренират сериозно и да се изградят като спортисти.**

Някои от респондентите изрично обръщат внимание, че **ромчетата от малки имат силен спортен дух, но е нужно да се насърчават онези, които имат спортен потенциал за развитие.** С тези свои думи респондентите подчертават необходимостта от издирването на талантиви ромски деца, които да бъдат подкрепени с адекватни действия, а не да бъдат оставяни на естествения ход на събитията, защото тогава не може да се очаква позитивно развитие.

В тази връзка друг респондент подчертава, че **спортът наистина може да обедини хората, независимо от техния етнос.** Той дава примери от времето преди 1994 г., когато е би свидетел как роми и българи заедно *„са викали за победата“*. Този респондент набляга върху необходимостта да се говори за ромите като за български граждани и да няма изкуствено разделение по етнически признак - на роми, българи, турци и т.н.

Друг интервюиран изразява становище, че **ромските деца и младежи имат желание и склонност да се включват в спортни клубове, в които да тренират сериозно и да се изградят като спортисти.** Този респондент споделя, че *„има доста деца в различни дисциплини, които участват. Не само деца, но и юноши, и младежи. Почти всички са запалени по фитнес тренировките, както и по бокса, футбола, от момичетата в гимнастиката и народните танци също има записани. Често в квартала се правят турнири по тенис на маса. Няколко деца бяха записани за бойни изкуства като карате и тайкуандо. Борба и много други“*. Това мнение ни обръща внимание върху очевидни факти - ромските деца и младежи имат висок спортен дух и афинитет към упражняването на редица спортове. Тези нагласи са реални и ако бъдат уловени навреме и развити в правилна посока, може да се стигне до създаването на големи имена в спорта. В този контекст трябва да се отчете мнението на друг интервюиран, който счита, че много

ромски деца и младежи имат желание за спортуване и търсят такива възможности, но им се отказва прием в големите спортни дружества и клубове.

По мнението на интервюираните, **ромските деца и младежи проявят най-висок афинитет към следните спортове:**

- ✓ Бокс;
- ✓ Футбол;
- ✓ Лека атлетика (лягането на 100 м);
- ✓ Плуване;
- ✓ Колоездене;
- ✓ Състезания с коли, в това число и с малки коли (картинг);
- ✓ Карате;
- ✓ Джудо;
- ✓ Борба.

Както се вижда, това са предимно спортове за младежи. Самите интервюирани подчертават, че **момчетата проявяват видимо по-висок интерес към спортуването, отколкото момичетата**. Ако все пак някои момичета имат изявиени склонности към спортуване, те се насочват към тениса и художествената гимнастика. Но по мнението на респондентите, ромската култура трудно допуска момичета да се занимават със спорт. Едната причина е културно-морална - на момичетата не се разрешава "да се разголят" и да се занимават със спортове, включително и поради страх да не пострада тяхната девственост. Последното е много сериозно условие за успешната жизнена реализация на момичетата и затова те биват строго пазени преди брака: *„В интерес на истината момчетата се интересуват повече, по-активни са, по-свободни са. За съжаление, в част от ромските семейства има страх момичето да тренира някакъв вид спорт заради традициите и културата на ромите. С удоволствие ще кажа, че този страх в последно време отстъпва и все повече момичета се опитват и участват в различни спортни дейности*". Интервюираните подчертават също така, че ромската традиция повелява момичетата много рано да встъпват в брачни отношения, така че за спортни занимания не може и дума да става - момичетата рано се превръщат в жени, които поемат женските си задължения (раждане на деца, домакинство и др.). За разлика от момичетата, при момчетата е съвсем различно - ако се установи, че имат талант за спортове, техните бащи поемат инициативата да им търсят реализация в спорта.

При интервютата специално е коментиран въпросът дали **ромското семейство би насърчило детето си**, ако то пожелае да се включи в спортен клуб или в спортни занимания.

Интервюираните лица се обединяват около мнението, че в повечето случаи ромското семейство би подкрепило детето, ако то желае да се включи в спортен

клуб. „Ще го подкрепи и насърчи, защото такъв е моделът при ромската общност. Семейството е много важно. Ако родителите са по-амбициозни и по-добре материално осигурени, детето ще успее. Ако родителите едва свързват двата края, то това дете е обречено, дори и да е най-изявеното и каквато и дарба да има”. Има много добри ромчета във футбола, но те са от много бедни родители. Аз бях създал един отбор от Христо Ботев, който смее да твърдя, че ако ги беше пипнал професионалист, те щяха да бъдат в националния отбор. В последствие нищо не стана. Част от тях създадоха семейства и така вече са далеч от спорта.”

Един от респондентите изтъква, че всеки един родител би подкрепил своето дете, няма причини, поради които родител би го спрял да тренира или да се развива професионално: „Подкрепата не е до ром или българин, това е човешка реакция. Ако в едно затворено общество има 5 студенти и те не отиват в чужбина след като завършат, а си остават тук, започват работа, то тогава ролевият модел започва да става като лавинообразна топка. Топка, която тръгва от върха на планината и става лавина и повлича всичко със себе си. И така е и със спортистите и със спорта.”

Друг респондент счита, че **е много вероятно ромски семейства да насърчат децата си за спортни занимания поради два вида съображения - престижни и материални.** От една страна, семейството би подкрепило своето дете, ако вижда, че това ще го изведе в челни позиции, че семейството би могло да се гордее с него (да каже на комшиите: ето го, и моето дете успя да стане известна личност). Другата сериозна причина и чисто материална - ромите имат сериозни проблеми с доходите и ако чрез реализиране в спорта дадено дете или младеж започне да получава сериозни парични доходи, това също би било повод за неговото семейство да се гордее с него.

Според част от интервюираните лица, най-големият мотив за подтикване на ромските деца към спортни занимания би **бил здравословният начин на живот, който се създава от почти всички видове спорт:** „Отделянето на децата от компютрите, телефоните и таблетите, и не на последно място и възможността детето да се запознае с различни хора и да стане приятел с тях, възможността детето да излезе от „квартала“ и да види друг свят е основното. Очакванията за известност или печелене на пари, особено при деца и младежи стои на заден план”. Това мнение е особено важно в контекста на настоящия проект, тъй като показва, че при немалка част от ромските семейства вече се мисли за здравословен начин на живот и това се извежда на първо място, като приоритетна ценност, докато спечелването на слава и пари се оставят на следващо място. Трябва да отбележим, че това е много сериозен пробив в психологията на ромите, които от години на ред са известни с меркантилно отношение към живота и към реализацията си като индивиди. Освен това, сериозен мотив е и това **детето да излезе от гетото, да промени социалната среда и да живее нормален начин на живот.**

Що се отнася до самите деца и младежи, интервюираните сана мнение, че като цяло децата и младежите роми биха се включили с удоволствие в спортни мероприятия. Като традиция е за тях на празници като 14 януари, 8 април и 6 май в тяхната общност да се организират различни спортни турнири – по тенис на маса, футболен, волейболен и

други видове турнири. Респондентите изтъкват, че децата и младежите се включват с радост в такива мероприятия и с очакване и надежди денят да настъпи за провеждане на турнирите.

2.1.3. Основни трудности пред интеграцията на ромите чрез спорт

Една от задачите на проведените интервюта с представители на ромски неправителствени организации бе да се идентифицират основните препятствия пред интеграцията на ромите в българското общество, мислено в контекста на използването на възможностите на спорта.

Така например, коментирайки **защо ромско семейство не би насърчило детето си към занимания със спорт**, интервюираните лица достигат до очертаването следните предизвикателства и трудности:

- ✓ **Материални трудности:** невъзможност на семейството да посреща разходите, необходими за спортните занимания (заплащане на таксите, транспортните разходи и разходите за спортни екипировки). В много случаи закупуването на маратонки се превръща в сериозен проблем и това предрешава съдбата на детето, което иска да се занимава със спорт: *„Много пъти децата нямат нужните дрехи за училище, а да не говорим за екипи за спортните дейности. Другото е, че в спорните клубове се заплаща”*. В тази връзка интервюираните лица изказват мнение, че е добре да се започне с вече мотивирани родители и техният пример ще бъде последван от други ромски семейства, които нямат големи финансови възможности. Други респонденти считат, че финансовият проблем би могъл да се реши: *„ако спортното мероприятие се случи в рамките на „квартала“, в който живеят, например в местното училище. Тогава единствено атмосферните условия биха били пречка за участието им”*;
- ✓ Част от интервюираните поставят акцент върху статуса и образованието на родителите и подчертават, че **в зависимост от това с какво образование са родителите и с какво конкретно се занимават зависи тяхното отношение към алтернативата детето им да се занимава със спорт**: *„Зависи какво е образованието на родителите, с какво се занимават родителите и т.н. Аз твърдо вярвам, че в по-голямата си част ромските семейства биха подпомогнали децата си да участват в различни спортни занимания”*;
- ✓ Като друга съществена пречка един от респондентите споделя **религиозността на ромите**. Тя е водещ фактор и ромите съобразяват цялостното си поведение с нея. Съответно, организирането на спортни събития също трябва да бъде съобразено с религиозния фактор: *„по-голямата част от ромите в гр. Кюстендил са „адвентисти от седмия ден“, т.е. ако спортното мероприятие се организира в петък вечер и ли в събота сутрин най-вероятно нито детето, нито семейството няма да дойдат, защото ще предпочетат да отидат на църква”*.

- ✓ **Специфичен вид трудности възникват вследствие от негативното отношение към ромчетата:** ромските родители се страхуват децата им да не бъдат нападнати и пребити след тренировката (на стадиона или на улицата). В тази връзка се изтъква, че основната пречка пред родителите, поради която те не биха насърчили своето дете да спортува е : *„страхът от непознатото, затова как ще приемат детето му, дали след тренировка няма да се съберат съотборниците му и да го пребият, защото е с по-мургава кожа. При момичетата особено в младежка възраст е малко по-сложно – какво ще си помислят другите, дали няма да стане инцидент в тренировките и тя да изгуби девствеността си и други чисто традиционни мотиви. Но водещ и двата случая би бил страхът.“*
- ✓ Но освен причините, коренящи се в ромските семейства, има и друг, също много сериозен вид причини, поради които ромските деца и младежи не се ориентират към спорта и рядко се включват в спортни инициативи, организирани от общините и неправителствени организации. Според интервюираните лица, основният проблем децата от ромски произход да не се включват в спортни дейности е **дискриминационното отношение към тях и нежеланието на организиращите институции да бъдат включени роми в тези дейности** - до ромските общности практически не достига информация за организиращите се събития, а когато такава информация достига става ясно, че ромските деца и младежи не са желани.

При интервютата специално бе коментирано **как практически ромските деца и младежи биха могли да реализират своите позитивни нагласи към занимания със спорт и използването на тези занимания за интегриране в българското общество.** В това отношение интервюираните лица очертават следните възможности:

- ✓ Ромите биха се включили в отделни спортни инициативи, които се организират от общината или дадена неправителствена организация в рамките на даден проект. Според респондентите, сами по себе си ромските НПО не биха могли да се намесят да мотивират ромски деца и младежи да се включват в спортни инициативи, тъй като създаването на спортисти е работа на спортните клубове. **Ето защо не може да се иска и очаква ромските НПО да бъдат водеща страна в тези процеси. Това е работа по-скоро на спортните дружества и клубове.** Отделни НПО биха могли да насърчат при възможност талантиливи деца да продължат да се занимават със спорт, но по-големият проблем е в наличието на дискриминация в големи мащаби, която води след себе си до капсулиране на ромската общност.
- ✓ **Трябва да се финансират целево спортните дейности и с търпение да се работи за създаването на смесени групи от роми и българи.** Интервюираните подчертават, че това е много труден процес, но не и невъзможен и с много усилия, труд и постоянство могат да се постигнат реални успехи;

- ✓ Интервюираните считат, че **ромските деца биха участвали с интерес и подчертано желание в организирани от общината или от НПО спортни инициативи**. В далечното минало са се организирани именно в училищата такива спортни полудневни състезания между различни училища. Тези добри практики трябва да се възродят, има много примери от недалечното минало, но в момента не е така. Интервюираните лица от Кюстендил дават примери за наскорошни футболни турнири на училищата в града, в които са били включени много деца от ромски произход;
- ✓ За успешното мотивиране на ромските деца и младежи не е нужно да се прави много - достатъчно е да се организират рекламни кампании, показващи примери на успешно реализирани се роми в спорта. Интересното е, че при този вид мнения се поставя акцент, че тези реклами трябва да бъдат насочени не толкова към ромите - те знаят ползите от спорта и се стремят към тях, но към българите - да осъзнаят, че ромите са много добри в спорта и биха могли да допринесат за славата на България: *По този начин ще се покаже на българското общество, че и ромите могат да бъдат успешни, а не само крадци*”.
- ✓ Пак в тази връзка за сетен път при интервютата се поставя въпроса за това, че **самите роми имат желание за включване в спортни занимания. Проблемът е, че българските деца и младежи не проявяват разбиране към тях**. Това негативно отношение често е провокирано от родителите на децата;
- ✓ Кюстендилските ромски НПО споделят позитивен опит. Те подчертават, че имат сериозни постижения в това направление. Те виждат своята роля в няколко направления: *„при структурирането на спортния календар на Община Кюстендил, при организирането на различни турнири и състезания, ние се намесваме, защото вече имаме такъв опит. При преговори с ръководство на спортни клубове за включване на ромски деца и младежи в техните клубове. При мотивирането на родителите да пуснат децата си в такъв тип мероприятия*”.

При проведените полуструктурирани интервюта **специално внимание бе обърнато на изясняване ролята на училищата в процесите по превръщане на спорта в алтернатива и инструмент за интегриране на работи в българското общество**. Изказаните мнения показват, че като цяло в национален мащаб ситуацията не е добра, но има отделни региони, в които училищата работят по-успешно. Интервюираните са на мнение, че **различните училища по различен начин допринасят за развитието у ромските деца на позитивно отношение към спорта**. Ако училището е спортно, нещата са поставени по един начин, ако е обикновено - по съвсем различен. Дава се пример със столично училище, в което постоянно ходят треньори и следят за талантиливи деца, които да привлекат в своя клуб. Според респондентите, ролята на училището за развитието на децата като здрави и спортни натури е много голяма, защото именно училището е институцията, която би следвала да възпитава у децата любов към спорта, за да бъдат здрави и да водят здравословен начин на живот. Доминиращо все пак се

оказва мнението, че ролята на училищата към момента е сравнително ниска за развитието у ромските деца на позитивно отношение към спорта.

В тази връзка се предлага **Министерството на младежта и спорта съвместно с МОН и по-активните ромски организации да разработят специална Програма за спортна дейност в сегрегирани училища и обособените ромски квартали в България.** Финансирането на дейностите по тази програма ще даде друга, реална дейност за интегрирането на ромските деца и ученици в българското общество чрез спортна дейност.

Като цяло сред интервюираните превес взема мнението, че **към момента училището като институция не допринася за развитието у ромските деца на позитивно отношение към спорта.** Така например, в повечето софийски ромски квартали училищата не разполагат със спортни съоръжения и това допълнително демотивира децата да се занимават със спорт. Нужно е да бъдат направени инвестиции в тези училища, така че онези деца, които имат талант, да го развият.

Част от респондентите специално обръщат внимание на факта, че **в ромските училища се правят неадекватни инвестиции.** Ролята на училището за развитието на децата като здрави и спортни натури би трябвало да е много голяма, но липсата на инвестиции в спорта води до обратен ефект.

Двама от респондентите, представлящи регионални организации, са на мнение, че училището като институция допринася за развитието у ромските деца на позитивно отношение към спорта. Тези респонденти дават примери за училища, които работят много добре в това направление: *„Има училища, които дават възможност на ромските деца да участват в различни спортни състезания. Но това зависи и от самите желания на децата и тяхната насоченост”.* Защитават позицията, че **училището е едно от малкото места, където българи и роми могат да общуват и да правят нещо заедно.** Преди 1989 г. ромите в Кюстендил са имали работа и общуването се е осъществявало на работното място. Много роми са имали колеги и приятели българи и разделението не е било толкова силно. *„Училището играе на само ролята на образователна институция за ромските деца, но и среда, в която те могат да намерят приятели-българи, да преодолеят дискриминацията и сегрегацията. Училището е инструмент за решаване на проблема с дискриминацията, защото там става опознаването, приемането. Спортните прояви в училище пък са място, където част от децата получават възможност да блеснат заедно. Така, правейки, участвайки и създавайки неща заедно, падат границите между роми и българи”.* Интервюираният споделя, че докато той е бил ученик: *„във футболни мачове участваха моите съотборници от нашето училище, противникови отбори, имаше учители, публика... Радвах се, че съм допринесъл за доброто представяне на отбора ни. Радвах се съотборниците ми и всички, които бяха дошли да ни гледат и подкрепят. Прегръцахме се след всеки гол и беше страхотно.”*

Обобщавайки получените мнения можем да направим общата констатация, че ситуацията в страната е много различна. Има училища и общности, в които училището като институция успешно изпълнява своите функции за интегриране на децата от различните етноси и преодоляване на някои обективни различия. В същото време, преобладаващата картина е по-скоро негативната - училището не успява да бъде център за възникване на трайни позитивни отношения между представителите на различните етноси. В това число, училищата рядко се възползват от големите възможности на спорта за създаване у децата на общи интереси, в това число за привличането на ромски деца към спортни занимания.

И не на последно място по важност, интервютата събраха мнения и виждания за **основните пречки и трудности пред интегрирането на роми в спортни дружества и клубове**. По тези въпроси интервюираните лица проявяват категорично единство.

- ✓ На първо място се извежда **наличието на дискриминация и негативно отношение към ромите**. Това е съществена пречка и докато отношението на спортните клубове към ромите не се промени, ситуацията ще остане същата.
- ✓ **Липсата на финансови възможности** е друга съществена пречка при деца, живеещи в бедност.
- ✓ Според други респонденти, **проблемът е комплексен**. Детето може да е добре облечено, но ако каже, че живее в ромски квартал, веднага му отвършат с негативно отношение. От друга страна, ако детето е бедно, то няма да има нужната спортна екипировка и това автоматично го поставя в неравностойно положение пред другите деца.
- ✓ **Проблемите са толкова сериозни, че изискват комплексно решаване**. Респондентите предлагат да се поставим на мястото на самите спортни клубове. Според респондентите, спортните клубове биха проявили нужното разбиране към включването на ромски деца и младежи в техните дейности, ако самите те са финансово заинтересовани от това или ако изпитват недостиг на човешки ресурси. Ако са елитни и преуспяващи, много по-трудно биха са съгласили да приемат ромски деца и младежи, защото ще се страхуват да не разрушат имиджа си.
- ✓ **Основните пречки и трудности пред интегрирането на роми в спортните клубове са дискриминацията, отхвърлянето, неприемането, стигмата, финансовите трудности (ограничени възможности за надарени деца да влязат в тези клубове, да тренират и да получат подкрепа от собствените си треньори)**. Към това се добавят и други проблеми, като фалшиво отчитане на спортни дейности с цел усвояване на определени парични средства, както и подценяване на работата с ромските деца и младежи.
- ✓ Поради изброените причини, **спортните клубове се сблъскват с реални проблеми, когато искат да приемат ромски деца и младежи, и сърцевината**

на тези проблеми са проявите на дискриминация от страна на българските семейства. Ще ги обобщим с думите на един от респондентите: *„Много пъти бях свидетел когато ромски деца се записваха за училище и родителите на българските деца отписваха децата си, с което се опитваха да притискат училища и учители. Интеграцията трябва да е двустранна. И един от методите и работата трябва да бъде насочена не само към ромските родители, но и към българските. Защото когато успееш да мотивираш едно ромско семейство детето му да учи и да посещава училище редовно, винаги ще се намери „демотиватор“ в лицето на български родител, а от там и впоследствие и от средата на детето”.*

Изредените проблеми са много сериозни и изискват комплексно решаване, чрез пакет от мерки и политики на национално и регионално ниво. Очевидно, тук трябва да бъдат включени всички заинтересовани страни, както и компетентните институции с функции по отношение интегрирането на ромите в българското общество.

В тези процеси спортните клубове биха могли да бъдат проводник на успешни интеграционни политики, като тестват и мултиплицират модели за позитивно общуване чрез средствата на спорта, за изграждане на контакти и приятелства, за засилване на социалното включване на ромите, за личностно развитие на ромски деца и младежи и утвърждаването им като изявени фигури в спорта.

В заключение

Споделените мнения и виждания показват, че в българското общество са създадени редица негативни стереотипи, включително и реално съществуваща стигма по отношение на ромите и техните деца. Това до такава степен е проникнало в народопсихологията на българина, че възпроизвежда трудности във всички отделни области на междуетническо взаимодействие.

Става ясно, че ромските деца и младежи имат огромен потенциал и силен афинитет към спортни занимания. Тези занимания ще се радват на радушна подкрепа от страна на ромските семейства, защото това е начин децата им да излязат в по-добри социални позиции, да си изградят позитивен имидж и да имат стабилен източник на доходи. Това също така е начин за ромските деца да напуснат оковите на гетото и да станат равноправни членове на обществото.

Проблемът, обаче, е дали самото общество е готово за таква междуетническо отваряне. Според представителите на ромските НПО, на този етап интеграцията на ромите в българското общество е силно затруднена, тъй като има прояви на дискриминация от страна на българите, неуважение към ромския етнос, отхвърляне и непризнаване на неговите позитивни характеристики.

Представителите на ромските НПО изразяват надежда, че чрез спорта би могло да се направят позитивни промени в мисленето на българите, като чрез примери за успешно

реализиращи се ромски деца и младежи се промени отношението към ромите като цяло. Всичко това изисква комплексни усилия от всички страни, включени в тези процеси - както от самите роми и от българите, така и от държавата и другите компетентни институции, които да създадат необходимите условия за използването потенциала на спорта като ефективен инструмент за реално интегриране на ромите в българското общество.

2.2. Мнения, оценки и представи на организации на мигрантите и бежанците

Предвид целите на проект СПОРТ, в предвидените проучвания бе планирано да се проведат **полуструктурирани интервюта с представители на организации на мигрантите и бежанците**. Потребността от интервюта с тази категория лица бе обусловена от една от целите на реализирания проект, а именно, да се проучат мненията, оценките и вижданията на мигрантите по отношение на възможностите чрез спорт да се постигне по-ефективна интеграция на мигрантите в българското общество.

След предварителна селекция, екипът по настоящия проект осъществи контакт и проведе интервюта с представители на следните три организации:

- ✓ **Върховен комисариат за бежанците на ООН (ВКБООН):** ВКБООН в България оказва съдействие на властите и на гражданските организации, които работят директно или косвено по закрилата на бежанците, и подпомага по-нататъшното развитие на националната система за закрила в рамките на непрекъснато развиващата се общоевропейска система за убежище. За ВКБООН местната интеграция е динамичен и многостранен двупосочен процес, който води до пълноценно и равнопоставено участие в приемното общество.
- ✓ **Международна организация по миграция - Мисия в България (МОМ):** Международната организация по миграция е водещата междуправителствена организация, посветена на принципа, че хуманната и регламентирана миграция е от полза за хората, търсещи ново начало в приемащото ги общество. МОМ съдейства на мигрантите и страните при посрещането на нарастващите предизвикателства на миграцията, за да повиши нивото на разбиране на въпросите, свързани с този процес, да насърчи социално-икономическото развитие чрез миграция и да поддържа благополучието и човешките права на мигрантите;
- ✓ **Бежанско-мигрантска служба на Български Червен кръст:** Със своите програми и дейности БЧК се стреми да улеснява социалната и икономическа интеграция на бежанците в България, да предотвратява изолацията на мигрантите и да спомага за формиране на положителни обществени нагласи към тези две групи в българското общество. В съответствие с червенокръстките принципи за хуманност и безпристрастност, БЧК оказва подкрепа на най-уязвимите групи сред бежанците и мигрантите и активно работи за тяхната социална защита. Годишно БЧК предоставя помощ и широк кръг от социални

услуги на около 1300 чужденци, предимно лица с предоставен статут на бежанец или хуманитарен статут.

Преди да пристъпим към анализа на мненията и оценките по изследваната от нас проблематика, ще отбележим, че през 2018 г. ВКБООН е реализирал проучване за обществените нагласи към бежанците в България. Сред основните изводи на проучването са следните¹: 1) Поради липсата на интензивен бежански поток се наблюдава преход от крайно към по-умерено отношение и намаляване на страховете през 2018 г.; 2) Мнението, че интеграцията на бежанците в българското общество може да се осъществи успешно, което се споделя почти половината от населението на страната, остава непроменено през 2018 г.; 3) Разликата в културните и религиозни традиции поражда най-силните страхи, както и подозрението, че бежанците могат да извършат терористични нападения в страната; 4) Повечето българи никога не са общували с бежанец; 5) Налице е значително увеличение на въздействието на интернет и социалните медии като източник на информация за бежанците.

Констатациите от проучването на ВКБООН за индикативни за доминиращите в българското общество нагласи и перцепции към мигрантите. Посочваме ги изрично в тази част на доклада, защото според нас те следва да се възприемат като общ социалнопсихологически фон, в контекста на който предстои да бъде реализирана концепцията за спорта като стимулатор и катализатор на интегрирането на мигрантите в българското общество. Най-важният извод, който следва от цитираното проучване, е че българското общество има умерено отношение към мигрантите, липсват силно артикулирани страхи, макар че в една част от населението има известни опасения, че мигрантите могат да извършат терористични актове. Другият интересен за нас извод е, че много малка част от българите са общували с мигранти, от което следва констатацията, че всъщност много малко българи познават мигрантите и могат да се произнесат за тях. Впрочем, това пролича и от проведеното от нас проучване сред населението. Проучването показва, че българите познават много добре ромите и затова са готови да дадат по-категорични оценки и мнения за тази малцинствена група, докато за мигрантите се дават по-оскъдни оценки и мнения и причината за това е основно в непознаването на тази категория хора.

2.2.1. Оценки и виждания за спорта като инструмент за стимулиране на интеграционните процеси в българското общество

Анализът на информацията от проведените интервюта показва, че като цяло **представителите на мигрантските и бежанските организации у нас виждат много висок потенциал в спорта като стимулатор на интеграционните процеси по**

¹ Източник на изследването: официалният сайт на ВКБООН <https://www.unhcr.org/bg/4755-%d0%bf%d1%80%d0%be%d1%83%d1%87%d0%b2%d0%b0%d0%bd%d0%b5-%d0%bd%d0%b0-%d0%b2%d0%ba%d0%b1%d0%be%d0%be%d0%bd-%d0%b7%d0%b0-%d0%be%d0%b1%d1%89%d0%b5%d1%81%d1%82%d0%b2%d0%b5%d0%bd%d0%b8%d1%82%d0%b5-%d0%bd.html>

принцип. Интервюираните лица обръщат внимание върху следните силни страни на спортните дейности.

Първо, участието в спортни прояви, както и в редовни тренировки по определен вид спорт, подобрява здравния статус на индивида, включително и психичното здраве, развива социални умения, като комуникация, работа в екип, съпричастност и други. При спорта на преден план излизат уменията и качествата на човека, а не какъв е социалният му статус, страна на произход или религиозна принадлежност.

Второ, спортът изгражда личностни качества у човека, който го практикува: конкретни спортни умения, дисциплина, морал и етика, постоянство, уважение към противника и към правилата и разбира се, спортът е здраве. В същото време спортът е универсален език, който събаря всички бариери, слага знак за равенство между всички на терена и така – има социален ефект и за приемащото общество. Директният контакт между различни групи хора руши стереотипи и предразсъдъци, гради разбиране и дори приятелства. В тази връзка си заслужава да се спомене теорията за контакта (Contact Theory на Гордън Олпорт), която по научен път доказва, че директната среща между хора е най-краткият път към разбирането и толерантността.

Трето, има множество примери, доказващи, че ролята на спорта е огромна. Спортът има силата да спомага за социалното приобщаване, за социализиране чрез равни възможности за участие.

Помолени да конкретизират своите виждания и да очертаят **каква би могла да бъде ролята на спорта за засилване на интеграционните процеси у нас**, интервюираните лица изказват мнения, които биха могли да се групират в три категории:

- ✓ **Първата група мнения очертават спорта като естествен и много човешки начин за сближаване на мигрантите и българите.** Чрез включване в спортни прояви/ тренировки мигрантите се приобщават по естествен начин към българските съотборници/ участници, създават контакти с приемащото общество, придобиват усещане за принадлежност към общност по интереси, мотивират се да учат български език и като цяло нараства желанието им да се справят в ежедневието.
- ✓ **Втората група мнения се отнася до бежанците²,** които съществено се различават от мигрантите като категория. Бежанците, които пристигат в България, почти винаги са поели към други европейски държави. Онези, които променят решението си, намират различни мотиви за това: някои в намерените възможности за заетост, други – в образованието, трети – в подкрепата, която

² Съществува основна разлика между бежанци и мигранти. Конвенцията на ООН от 1951 г. за статута на бежанците определя бежанеца като лице, което *“поради основателни опасения от преследване по причини на раса, религия, националност, принадлежност към определена социална група или политически убеждения се намира извън страната, чийто гражданин е то, и не може да се ползва от закрилата на тази страна, или не желае да се ползва от такава закрила поради тези опасения ...”*. За разлика от мигрантите, които доброволно напускат родните си места, за да намерят лична реализация в други страни, бежанците са принудени да напуснат, поради заплахата за техния живот и свобода.

НПО и общността им оказват. Спортът може да бъде един от факторите, които възпират хората от опасни последващи движения. Разбира се, спортът може и просто да е средство за адаптация, лечение на травми, социализация.

- ✓ При интервютата е изказано и **друг тип мнение**, което е **силно скептично и изразява съмнения**, че спортът би могъл да послужи за успешна интеграция на мигрантите в българското общество. Причината се вижда в това, че тези категории лица имат много слаб достъп до спорта, което автоматично ги лишава от възможността чрез спорт да се сближат с българи.

Търсейки още по-силна конкретизация, интервютата насочиха респондентите към **идентифициране на тези елементи и аспекти от интеграционните процеси, върху които спортът би могъл да повлияе**. Анализът на събраните мнения показва, че ролята на спорта се вижда преди всичко в следните аспекти:

- ✓ Включването на мигранти в спортни инициативи и спортни дейности **би могло да повлияе позитивно върху изграждането на адекватна мотивация и желание за справяне в приемащото общество**. Тези процеси са дълбоко лични и сложни и върху тях оказват влияние редица обективни и субективни фактори. Спортът би могъл да бъде един от обективните фактори, които да наклонят везните към позитивна мотивация и засилено желание за успешно включване в българското общество;
- ✓ Друг позитивен ефект от включването в спортни дейности би могъл да бъде **създаването у мигрантите на желание да изучават български език**. Овладейването на езика на приемащото общество е от ключово значение за интегрирането в това общество. Мигрантите, които остават затворени в своята народностна или етническа група, на практика не се интегрират в приемащото общество, а живеят в тази среда като странични наблюдатели на протичащите процеси;
- ✓ Спортът има и други силни страни. Той би могъл да **способства за създаване и поддържане на социални контакти**. При интеграционните процеси това е един от основните аспекти, без наличието на който интеграцията е невъзможна. Спортът, от своя страна, притежава потенциала да създава непринудени, но силно емоционални контакти, скрепени от съвместно преживените емоции по повод упражняването на даден спорт. Тези възможности биха могли да се използват за стимулиране на интеграцията на мигранти в българското общество;
- ✓ Интервютата обръщат внимание, че **по принцип интеграцията на бежанците има три основни стълба**: 1) правна - сигурността, че човекът пребивава легално в дадена държава и не е застрашен от връщане там, където животът му е застрашен; 2) възможността да има достъп до всички основни системи на приелата го държава), 3) икономическа - възможността да намери заетост и да издържа семейството си без да бъде зависим от помощи, и социално-културна - познаване на приелото го общество. Изказва се мнение, че в по-общия случай спортът попада в третия, а също така и във втория стълб. Включването в

дейността на спортни клубове в някои случаи би могло да доведе до трайна заетост и възможности за доходи;

- ✓ При интервютата се обръща внимание и върху **големите възможности на спорта за влияние върху социално-икономическото включване и адаптацията на мигрантите и бежанците към българското общество**. Специално се упоменава, че включването на мигранти и бежанци в спортни дейности е един от начините за борба срещу **расизма и ксенофобията**;
- ✓ Интервюираните лица отбелязват също така, че **приносят на спорта по пътя към интеграцията не само на бежанци, а на различни групи уязвими лица, е доказан и несъмнен и това мнение се защитава от всички заинтересовани страни в областта на убежището**. Затова и Агенцията на ООН за бежанците, ДАБ, други институции и неправителственият сектор полагат сериозни усилия за включване на търсещи и получили закрила лица в различни състезания и спортни мероприятия.

В представите на интервюираните лица, **включването на мигранти и бежанци в спортни инициативи дава възможности за постигане на реални и измерими позитивни ефекти върху интеграционните процеси**. По-конкретно, те се изразяват в следното:

- ✓ **Опознаване на начина на живот на двете страни - приемаща страна и мигранти/ бежанци**. Спортните инициативи предоставят възможност и на българите, и на мигрантите/ бежанците да извършват заедно определени дейности и да наберат впечатления едни за други. В съвместното общуване двете страни взаимно се опознават и ясно проличават типичните за различните хора характеристики - особености в отношението към живота, културни навици, морални стереотипи и др. Така спортът дава възможност за опознаване начина на живот на другия, а на базата на придобитите лични впечатления се изграждат модели за възприемане на другия;
- ✓ **Спортът е чудесна среда за установяване на контакти, включително и за създаване на приятелства**. Особено добри резултати се наблюдават при децата-мигранти, тъй като те са много чувствителни, от една страна, а от друга страна в тази възраст са силно отворени към другите и лесно установяват контакти и приятелства. Така спортувайки заедно, децата и младежите неусетно изграждат контакти, част от които прерастат в добри приятелства;
- ✓ **Спортът е добра възможност за мигрантите и бежанците да опознаят българската социална и културна среда**. Интервюираните са убедени, че включването на търсещи и получили закрила лица в спортни инициативи има потенциал за опознаване на българската социална и културна среда, за запознаване с български обичаи и навици, за навлизане в българската култура, за запознанство с културни образци и модели, типични за българите;
- ✓ **Спортът има огромна възпитателна сила** - той създава характери, изгражда навици и дисциплина, често загубени в годините на конфликт и бягство. Затова

интервюираните преценяват, че спортът би могъл да бъде изключително полезен на мигрантите и бежанците, тъй като може да им помогне да преодолеят характерови особености и да ги развие като пълноценни личности;

- ✓ В едно от интервютата се появява и **посланието за спорта като терапия**: спортът може да помогне за излекуване на травми, за създаване на чувство за нормалност;
- ✓ Интервюираните подчертават, че освен за мигрантите и бежанците, **спортът генерира ползи и за приемащото общество** - дава шанс на българите да се срещнат с мигрантите и бежанците и на тази основа да се изградят разбиране, уважение и емпатия към преживяното от мигрантите и бежанците. Всичко това създава благоприятна включваща среда в приемащото общество;
- ✓ Не на последно място по важност, спортът дава шансове за съвместни занимания на българи и мигранти/ бежанци, а това **допринася за разбиване на негативни митове за образа на мигранта/ бежанеца, за предотвратяване на прояви на расизъм и ксенофобия**. Спортът неутрализира чувството за нетолерантност, предотвратява социалното изключване и стимулира социалното включване, като в същото време спомага за процеса на социализация на децата и младежите

Конкретното включване на мигранти и бежанци в дейността на спортни неправителствени организации е другият важен въпрос, който бе дискутиран при интервютата. Интервюираните споделят следните свои виждания:

- ✓ **Да се популяризират спортните инициативи чрез комуникационните канали, които мигрантите и бежанците ползват в България**. По този начин информацията за спортните прояви ще достигне до тези две групи и тези от тях, които проявяват интерес, ще имат възможност да се възползват;
- ✓ За да може да се извърши реално включване в спортни дейности, **тренировките трябва да са достъпни за деца мигранти и бежанци**. Спортните клубове трябва да помислят и да намерят свои решения, които да съответстват на различните видове спорт. Но ако децата мигранти или бежанци нямат физическа възможност за включване в тренировки, би било наивно да се счита, че ще се осъществи реално включване в спортни дейности;
- ✓ Интересна идея постъпи от един от интервюираните. Предложението е **да се ангажират мигранти-треньори и спортисти** и по този начин да бъде събуден интересът на децата и младежите към спорта. Подчертава се специално, че **бежанци** биха могли да участват в тренировки и състезания, в демонстрации, в благотворителни турнири. На по-късен етап бежанци могат да бъдат и треньори и фасилитатори, които да приобщават новопостъпили в клуба лица от бежанската общност;
- ✓ Предлага се също така **да се създаде списък от отбори, които имат желание да работят с мигранти и/или бежанци**: клубове, които имат социални каузи – като футболните отбори за младежи и девойки на Конкордия, Отборът на надеждата и т.н., и обикновени спортни отбори, които търсят таланти. Желателно е **всички заинтересовани страни – ДАБ, ВКБООН, НПО, да имат достъп до този**

списък и да могат да насочват лица към конкретни отбори при проявен интерес;

- ✓ Друга интригуваща възможност е участието на мигранти и/ или бежанци в даден отбор да бъде основа за включването на съответния клуб в различни проекти и получаване на финансиране по линия на фондове за интеграция на лица в риск.

Заслужават внимание и споделените от интервюираните лица лични впечатления от работата с мигранти и/ или бежанци и вероятността те да бъдат включени в спортни дейности:

Един от интервюираните споделя, че тяхната организация (БЧК) няма досегашен такъв опит, но би могла да разпространява информация сред търсещите и получили международна закрила лица за възможности да се включат в спортни прояви/ клубове.

Представителят на ВКБООН разказва, че основният интерес на бежанците е във футбола, където и има конкретни примери за включване в клубни отбори. Самите бежанци проявяват готовност да се занимават и други спортове – главно крикет и лека атлетика. Имат примери за проявен интерес както от бежанци в по-зряла възраст, така и от млади хора, като все пак предимно младежите проявяват най-силен интерес. Откриването и привличането на бежанци става основно чрез НПО, които организират спортни състезания за бежанци, и насочват таланти към клубове чрез свои създадени контакти. От тази организация споделят, че вече имат бежанци, които играят в елитни футболни отбори от Първа професионална лига. Има и такива, които изпълняват предимно организаторска роля, например Федерацията по кунг фу и тай чи се оглавява от бежанец (вече български гражданин). Интервюираният подчертава, че ВКБООН се ангажира с темата за пълноправен достъп до аматьорски и професионални състезания по футбол на търсещи и получили закрила лица. Освен това, ВКБООН е инициирала преговори по темата с БФС. Всичко това убедително говори за стабилния интерес към възможностите чрез спорта да бъде улеснена интеграцията на бежанци в българското общество.

Що се отнася до мигрантите, представителят на МОМ споделя, че според интересите и уменията са насочвали непълнолетни бенефициенти към спортни клубове с профил футбол, каяк, класическа борба, балет, лека атлетика, бокс.

Интервютата показват, че като цяло организациите, работещи с мигранти и бежанци, имат много добра представа за възможностите, които спортът създава и за това как чрез спорта би могло да се улесни интегрирането на мигранти и бежанци в българското общество. Има индикации, че и до момента са полагани специални усилия за използване на естествената тяга на младите хора и децата към спорта. В зависимост от търсенето, мигранти и бежанци са насочвани към спортни клубове и към спортни инициативи. В контекста на настоящия проект, наличието на преходен опит за ориентиране/ стимулиране на деца и млади хора към различни видове спорт показва по недвусмислен начин, че проектът СПОРТ се появява в подходящото време и отговаря на обективно назряла потребност в българското

общество за рационално използване потенциала на спорта за стимулиране на интеграционните процеси на мигранти и бежанци.

2.2.2. Оценки за нагласите и афинитета на мигрантите и бежанците за включване в спортни клубове и спортни инициативи

Важен елемент от проведените интервюта е изясняването на нагласите и желанието на мигрантите и бежанците за включване в спортни клубове и спортни инициативи.

Проведените интервюта показват, че ясно изразен интерес към спортни занимания се проявява от сравнително малка част от бежанците и мигрантите. Представителите и на трите организации са единодушни в своите разсъждения по тези въпроси, а акцентите, поставени от тях, са следните:

- ✓ Опитът показва, че **интерес към включване в спортни занимания се проявява предимно от момчета и младежи**. Рядкост е такъв интерес да се прояви от момичета и млади девойки. Причините за това са както в някои психологически особености на двата пола, така и културно-религиозни. За момчета и младежите се смята за нормално и приемливо да се занимават със спорт. За момичетата положението е точно обратното - счита се за естествено момичетата да прекарват повече време в къщи, да се обучават в домакинска работа и грижи за семейството. Заниманията със спорт се възприемат като активност, която може да застраши морала на момичето - веднъж поради облеклото, в което се спортува (то излага момичето на непозволен и неприемлив показ), и втори път поради опасенията на родителите, че в спортните дейности момичета ще контактуват по-активно с момчета, а това също не се приветства от общностите на мигрантите и бежанците;
- ✓ В едно от интервютата се споменава, че макар малка част от момчетата да проявяват явно изразен интерес към спортуване, когато е била отправена специална покана за включване в спортна инициатива, е имало много желаещи и те са се включили. Това подсказва, че е възможно да се мисли за внимателни промени в тази област. Интервюираните считат, че предвид ниската средна възраст на търсещите закрила лица за 2018 г. : 13% деца от 0 до 13 г., 20% - от 14 до 18 г., 57% - 18-34 г. и 9% - 35-64 г., както и големия дял на момчетата между 14 и 17 г. мъжете – над 65% от всички, **възможностите за активен спорт са налице**. Необходима е обаче целенасочена и съзнателна работа за привличане на мигранти и бежанци със заложи за спортуване;
- ✓ Важно следствие от горната констатация е, че ако искаме спортът да се превърне в инструмент за засилване на интеграцията на мигрантите и бежанците в българското общество, **активната страна трябва да бъдат българските спортни клубове и неправителствени организации** - те са тези, които трябва да стартират процесите, да започнат да провеждат политики за откриване на таланти деца и младежи от тези две общности, да работят активно с тях;
- ✓ Интерес се проявява предимно към такива спортове, като **футбол, крикет, бойни изкуства, борба и по-рядко, плуване**. Това са традиционните спортове, които

предизвикват желание за включване най-вече в организирани спортни празници. Що се отнася до включване в спортни клубове и трайни занимания със спорт, това вече е по-високо ниво на осъзнаване на необходимостта от спортуване и се среща в много малка част от съвременните хора. Изисква се треньорите да бъдат активни и те да откриват бъдещите спортисти;

- ✓ Интервютата очертават по недвусмислен начин, че за да проработи идеята с привличане на деца и младежи от общностите на мигрантите и бежанците, е **необходима засилена работа със семействата**. Всичко започва от родителите - те трябва да бъдат убедени, че заниманията със спорт са полезни както за здравето и психиката на техните деца, така и за по-лесното включване на децата им в българската общност, включително по-безболезнено научване на български език, установяване на запознанства и приятелства, усвояване на българските културни и социални навици;
- ✓ **Важен аспект от работата с родителите от общностите на мигрантите и бежанците е да се гарантира сигурност на децата и младежите**. Интервютата показват, че към момента немалка част от родителите се страхуват за безопасността на своите деца. Тези страхове са особени силни при бежанците, които идват от страни с репресии и насилие. Тези хора трудно се отпускат дори и тук и не могат да си представят, че ще пуснат децата си да пътуват сами през града, за да отидат в спортен клуб;
- ✓ Ако тези страхове на родителите отпаднат, остава **финансовата страна на въпроса**. Не всички семейства на мигранти и бежанци разполагат с достатъчно средства, за да закупят необходимите спортни екипи и да заплащат таксите за включване в спортни клубове. Тези ограничения обаче са преодолими, ако се осигури спонсорство на талантливите деца и им се гарантира поемането на финансовия аспект;
- ✓ Според интервюираните, **ако посочените опасения и ограничения отпаднат, семействата биха насърчили децата си към спортуване**, защото си дават сметка, че така децата им ще израстват по-здрави и ще прекарват по-смислено свободното си време. При интервютата става ясно също така, че като цяло, семействата са предпазливи, но склоняват за участие на децата в различни инициативи след разговори със социални работници и когато получат достатъчно информация;
- ✓ Трябва да се разработят различни подходи за привличане на деца и младежи от мигрантите и от бежанците, защото тези две категории лица имат **коренно различни психологически мотиви да бъдат в България**. Мигрантите са хора, които доброволно са дошли в България с ясното желание да се реализират като личности, в повечето случаи имат желание за дълготраен престой и установяване в страната. Тези хора си намират постоянна заетост, имат постоянни доходи и се стараят да се развиват като нормални семейства. При тях много по-лесно би могло да се постигне разбиране за включване на децата им в спортни занимания, които да ги развият като спортисти. При бежанците положението е друго - тези хора са

напуснали родината си поради гонения или страх от загуба на свобода, или от насилие. Една част от тях пребивават в България с намерението да се установят по-късно в други страни, т.е. при тях е налице ситуацията "временно пребиваване". Ето защо те много по-трудно биха възприели идеята децата има да започнат трайни спортни занимания. Но това не изключва вероятността техните деца да бъдат включвани в спортни инициативи.

Във връзка с мотивирането на мигранти и бежанци за включване в спортни дейности и инициативи, помолихме респондентите да направят **оценка по какъв начин техните организации биха могли да допринесат за привличането към спорта на деца и младежи от мигрантската и бежанската общност**. Получените отговори изцяло съответстват на мисията и характера на дейностите, които тези организации осъществяват.

Така например, от **Бежанско-мигрантска служба на Български Червен кръст** преценяват, че биха могли да разпространяват информация за ползите от спорта, да организират участие на голяма група представители от общността в спортни инициативи, включително да осигурят награди. БЧК би могъл да съдейства също така чрез проучване на интереса към различните видове спорт сред търсещите и получили международна закрила лица, да осигурява превод - при необходимост на треньори.

ВКБООН изтъкват, че работят чрез сериозна мрежа от партньори на терен, които са във всекидневен контакт с бежанци и посрещат различни техни нужди. В тази връзка, ВКБООН би могъл да разпространява информация за заинтересовани клубове или спортни инициативи сред своите партньори, които да мотивират лицата да се включват. Изтъкват също така, че в момента ВКБООН снима и мотивиращи клипове с бежанци, отдали се на спорт, които да показва на информационни сесии с общността.

От МОМ преценяват, че биха могли да организират индивидуални или групови сесии с мигранти, като в процеса на тези сесии мотивират мигранти за включване в дейността на спортни клубове (изграждане на интерес към интересуващите ги спортове) или участие в конкретни спортни инициативи.

Стъпвайки на своя предходен опит, интервюираните лица правят интересни препоръки за засилване ролята на спорта като инструмент за стимулиране на интеграцията на мигрантите и бежанците в българското общество. В обсега на тези препоръки се обхващат такива фактори, като семействата и училището, бизнесът и спортните клубове. Формулират се практически предложения за това как би могла да бъде засилена ролята на всеки един от споменатите фактори.

2.3. Мнения, оценки и представи на спортни неправителствени организации (дружества и клубове)

В тази част на аналитичния доклад се представят оценките, мненията и вижданията на представители на спортни неправителствени организации - спортни клубове и дружества. В контекста на целите на проект СПОРТ включването на този тип мнения и оценки бе задължителен елемент, тъй като за да може чрез спорт да се реализира концепцията за интегриране на роми и мигранти/бежанци в българското общество, една от необходимите предпоставки е да има позитивно разбиране и доброжелателни нагласи от страна на спортните дружества и клубове. Безспорно, общите нагласи на обществото като цяло и на бизнеса имат много голямо значение за успеха на тази концепция, но реалното изпълнение на дейностите по привличане и включване на роми и мигранти/бежанци в спортни дейности се извършва от спортни клубове и дружества.

За да проверим какви са нагласите и мненията на спортните клубове и дружества, направихме предварителен скрининг и селектирахме четири спортни организации, които по наша преценка биха могли да осветлят ситуацията по тези въпроси. Интервюирани бяха представители на следните спортни организации:

1. Спортен клуб "Локомотив", секция по бокс.
2. Волейболен клуб "Левски".
3. Тенис клуб в гр. Свиленград.
4. Тенис клуб в гр. Тампере, Финландия.

Първите три организации представят мнения и виждания на български спортни организации, а четвъртата организация е уникална по типа на информацията, която дава, тъй като представя опита по интегрирането на етноси във Финландия. Този опит би могъл да послужи за извличане на ценни идеи за целева работа с етническите групи с цел привличането им към спортни дейности и инициативи.

2.3.1. Оценки и виждания за спорта като инструмент за стимулиране на интеграционните процеси в българското общество

Интервюираните са категорични, че **по принцип спортът може да изиграе огромна роля за интегрирането на етнически малцинствени групи, в това число роми и мигранти.** Доказателство за високия потенциал на спорта в това отношение са примерите за успешно реализирали се и доказали се в спорта представители на етнически групи. Интервюираните съобщават, че **лично знаят за немалко добри примери за ромски състезатели, които са шампиони на републиканско ниво и медалисти от европейски първенства. Оформя се мнението, че спортът сам по себе си е отлична възможност за доказване и развитие на личността, в това число и в спортно отношение.**

Паралелно с това се изтъква, че **за да може да се използва богатия потенциал на спорта, трябва желаещите да се интегрират да покажат някои задължителни**

качества, между които най-важните са желание за личностно развитие, желание за интегриране в приемащото общество, високо чувство на отговорност и дисциплина, умения да се поемат и отстояват ангажименти.

В едно от интервютата открито прозвучава посланието, че **спортът е една от дейностите, в които няма дискриминация или пренебрегване по етнически признак, защото всичко зависи от способностите и качествата, които конкретният човек демонстрира** - ако е добър, получава признание, независимо от кой етнос. Етносът не критерий за това дали даден индивид ще се развие като добър спортист, важни са качествата, упоритостта, целеустремеността, самодисциплината и желанието да се развиваш.

Показателно в това отношение е следното мнение: *“Ако ромите или мигрантите искат да се интегрират, то спорта е един от най-добрите начини това да стане. За мен, ако някой човек иска да се интегрира, то това трябва да тръгне от него. При спорта няма дискриминация и неприемане от страна на българите. В спорта, ако един човек е способен, ако той влезе в рамките на даден клуб или отбор и от там нататък всичко зависи само от него и от неговите способности. За мен спорта и армията са местата, в които всеки може да се интегрира, но пак казвам зависи от собственото желание”*.

В тази връзка, един от респондентите споделя опасения, че **днешните ромски деца** трудно биха се интегрирали в българското общество чрез спорт, защото **основният проблем е тяхното възпитание и дисциплинираност, което се учи в семейството**: *„при мен в клуба през годините имах 6 ромчета, които тренираха тенис. Проблемът е, че те не са дисциплинирани и не са научени на ред. Те не ходят на училище и нямат навици, не са свикнали да поемат ангажимент, което е най-важното в спорта”*.

Друг респондент обръща внимание на факта, че **макар спортът да има огромен потенциал за интегриране в приемащото общество, реално в живота тези процеси се затрудняват от наличието на редица трудности, между които най-важната е, че мигрантите и бежанците, например, са затворени общности** - те имат наклонност да останат в своята общност, защото така съхраняват своите традиции и културни навици, а и не им се налага да учат езика. *“Например, имаме една мароканка, с нея трудно се говори, тя не знае езика и колкото и да има талант в тениса, трудно става обуването между треньори и съотборници. Освен това, има разлика при различните мигранти. При онези, които са от руските републики или са рускоговорящи, нямаме проблеми, но при мюсюлмани, араби и т.н. те имат свои традиции, навици и предпочитания за храна. С тях обуването е трудно и от тук идват и трудностите с развиването им като спортисти”*.

Интервютата показват, че **в строго асоциативен план, самото разискване на идеята чрез спорт да се интегрират представители на етнически малцинства предизвиква предимно позитивни примери за успешно реализирали се роми и мигранти/бежанци от различни етноси**. Така например, асоциациите за интегрирането на роми чрез спорт са примери за реализирали се роми във футбола,

бокса, борбата и кикбокса (цитира се пример за Свиленград, където има ромче - републикански шампион по кикбокс).

Според интервюираните, **всеки един спорт, в който ромите или мигрантите/бежанците могат да се докажат, би могъл да се счита като възможност за по-добра интеграция.** Вероятно в тениса ситуацията е по-сложна, тъй като това е скъп спорт, който изисква не само талант, но и финансови възможности.

Интервютата показват, че **споделените мисли и мнения не са декларативни, а са базирани на реални примери от живота и практиката.**

Така, от интервютата може да се направи констатацията, че и в момента у нас има немалко позитивни примери за привличане и работа с ромски деца и младежи и развитието им като успешни спортисти.

Представителят на Волейболен клуб "Левски" споделя примери за позитивна интеграция на роми в спортове, в които ромите са силни и имат добри заложби. В този клуб в момента имат три ромски момчета от Сливен, които са много талантиливи и успешно се развиват като спортисти. Двама от тях са национални състезатели. Те са на възраст 12-13 годишни: *„Тези ромски деца са много дисциплинирани. Казва им се какво се очаква от тях и те го правят и всички ги приемат. Ние сме горди, че те се стараят и постигат успехи. Останалите съотборници не ги делят и няма дискриминация, напротив. Останалите българчета ги приемат много добре”.* Единственият проблем е това, че тези деца трябва да започнат да говорят български език, а за част от тях проблем е самодисциплината, която не винаги е на нужното ниво. Привличането на тези деца е станало по рутинен начин - първоначално те са открити от местни клубове от Сливен, след което са попаднали в полезрението на интервюираното лице. **Понастоящем Волейболен клуб "Левски" предоставя стипендии, пансион и храна на всички свои възпитаници.** Стипендиите са за всички деца, които тренират в клуба, независимо от техния социален произход: *„За едното ромско дете конкретно, общезжитието, което ние сме му дали е като 4-звезден хотел, в сравнение с мястото, където той живееше. В неговия дом 20 човека живеят в две стаи - без легла, пердета, мебели и т.н. Тук той живее наравно с българчетата от провинцията. При нас в спорта децата, които искат да се интегрират, нямат никакъв проблем. Българчетата ги приемат на базата на тяхното държание и способности, а не на базата на това, че са роми или с различен цвят на кожата. Да не забравяме, че най-добрите волейболисти са черни. Тези три деца за мен те са българи, български граждани, не гледам на тях като на различни. Ако тези деца имат талант, те нека се развиват”.*

Представителят на спортен клуб "Локомотив" също е категоричен, че работят много добре с ромски деца. "Локомотив" е оказал много пъти съдействие на ромски деца и младежи за включването им в отбори, в случая по бокс. По преценка на респондента, ромчетата са добре приети, няма разделение по етноси и няма дискриминационни прояви. В хода на разговора респондентът маркира, че в началото е имал проблеми с ромските деца, докато се установят правилата в залата. *„Ние не ги*

разграничаваме, пак казвам. За мен всички са деца, които са спортисти Няма етнос, религия, убеждения и т.н. Искаме да бъдат дисциплинирани, защото без дисциплина абсолютно нищо не се получава. Второто, което е, че ние сме един колектив, без значение кой от какъв етнос е. Всички са равни с равни права. Не се толерира разделението по етнос и по възрастови групи." Интервюираният споделя също така, че работят съвсем целенасочено за привличане на нови таланти, деца, които имат желание и хъс да успеят в бокса. За запознаване на децата с бокса се организират изнесени тренировки и кампании по парковете с демонстрационна цел. При тези инициативи всяко дете може да се пробва, да усети дали е подходящо за бокса. "Ромите обикновено се привличат на 10-11 г. Децата сами идват, или чрез приятели, познати, трети идват чрез нас, ние в момента организираме една кампания за набирание на млади таланти, тъй като нашия клуб е най-добър в детско-юношеската школа по бокс в България и това се дължи на сплотения колектив, на работата на треньорите и на дисциплината на състезателите. Кампанията я провеждаме по парковете, имаме изнесени тренировки, по време на които всяко едно дете ако иска може да се запознае със този спорт, от друга страна могат да се запознаят и родителите. В България разбирането за бокс е малко изкривено, много хора смятат, че бокса е махленски спорт, в който надделява боя".

Позитивен пример в това отношение е и община Свиленград. Община Свиленград изпълнява програма за насърчаване на спорта за всички. Програмата е заложена в общинския план. Според тази програма, всички клубове в града се субсидират, с цел развитие на всички спортове. Отделно чрез тази програма са определени квоти за достът на роми до спортните клубове. Например, от всяка паралелка в училищата по 5 роми имат право да бъдат включвани в тренировки по избран от тях спорт в съответните спортни клубове. В тази връзка респондентът от Свиленград споделя, че техният клуб е включвал в дейността си млади ромски деца. Децата са били на възраст 12-13 годишни, като са били привлечени посредством посочената по-горе програма на община Свиленград. По преценка на интервюираната, в отбора ромите винаги са се чувствали добре и никога не е имало случаи на негативно и дискриминационно отношение към тях. Дори, лицето споделя, че техният работник по поддръжка на спортните съоръжения е ром, от който са много доволни. Този респондент пояснява също така, че тяхната организация често оказва съдействие на ромски деца за включването им в клуба, като ги насърчава да бъдат отговорни, но за жалост в повечето случаи се сблъскват с незаинтересованост и нежелание от страна на ромчетата да се развиват професионално. Причината за това са техните семейства, ниската култура и образование на голяма част от тях.

Споделените при интервютата примери са повече от красноречиви. Става ясно, че спортните клубове на регионално ниво целенасочено търсят таланти и при тази селекция главното са качествата и заложбите на децата, а не техният етнос, цвят на кожата или други културни навици. Към всички деца се подхожда еднакво - осигуряват им се материални придобивки според възможностите и политиката на

съответния спортен клуб, като и тук принципът е еднакви грижи за всички деца, без разлика. Към ромските деца единствено се поставят изисквания да овладеят български език, да посещават редовно училище, да се възпитават в дисциплина и ред, за да могат да се развият като върхови спортисти.

Респондентът със спортен клуб във Финландия разказва за конкретни случаи, в които мигранти са били включвани в неговия спортен клуб. Това са били деца на възраст 12-13 г. Респондентът споделя, че във Финландия практиките на откриване и привличане на талантиливи деца са малко по-различни. Два пъти в годината се организират **Отворени врати на даден клуб, по време на които се прави демонстрация на спорта. Всеки, който иска може да играе безплатно и ако дадено лице прояви интерес, то може да се запише да тренира.** Респондентът изтъква, че във Финландия спортът има силно изразена социална насоченост. Подобни дни на отворените врати се правят във всички спортове, което дава възможност на всеки да пробва и ако е надарен в дадена област да се развива. Респондентът разказва, че неговата организация до момента не е оказвала съдействие на ромски деца и младежи или на мигранти за включването им в спортни клубове или спортни инициативи, тъй като това не е приета практика във Финландия.

Интервютата показват, че спортните клубове у нас имат опит основно с ромски деца и младежи. Липсва опит по привличане или работа с мигранти. Такъв опит има единствено респондентът с опит във Финландия, който е работил с рускоезични мигранти и мароканци. От този опит най-важният извод, който се натрапва, е, че успехи постигат най-вече мигрантите от второ поколение, т.е. това са децата на първото поколение мигранти, което се е установило в съответната страна, създадо си е добри икономически условия за живот и родилите с приемната страна техни деца вече се изпяват като спортисти.

2.3.2. Нагласи и афинитет на ромите и мигрантите/бежанците за включване в спортни клубове и инициативи

Проведените интервюта показват, че тъй като спортните клубове у нас са работили предимно с ромски деца и младежи, то те биха могли да дадат оценки и мнения по отношение нагласите и афинитета за включване в спорт на ромския етнос. За мигрантите не могат да дадат конкретно мнение, тъй като нямат опит в това отношение.

Според две от интервюираните лица - представители на национални клубове с утвърден авторитет, ромите имат желание да спортуват и да се изградят като спортисти. Ромите проявяват интерес към футбол, бокс, волейбол, лека атлетика. Повече от спорта се интересуват момчетата. Един от респондентите специално обръща внимание на това, че: *„в спорта децата не се делят на базата на религия, етнос, цвят на кожата и т.н. Има деца, които искат да се занимават със спорт, има такива, които искат да рисуват и т.н. Като общество, това, което трябва да направим ние е да им дадем възможност да се развиват. И даването на такава възможност не означава тези деца да не посещават училище. Училището е много важно, защото като*

отиде там, то може да разбере в час по физическо дали му се играе футбол, в час по рисуване дали му се отдава рисуване, в час по пеене дали може да пее. Ако децата не ходят на училище, то те няма как да разберат тези неща. Тоест, връщаме се към семейството". Както става ясно от приведенения цитат, **включването на ромски деца в спортни клубове е напълно възможно и реалистична дейност, която обаче изисква ромското семейство да проявява достатъчно висока възискателност към децата си, основната индикация за което е детето да посещава училище и да бъде редовно в тренировките.**

Респондентът от **Волейболен клуб "Левски"** изтъква, че техният спортен клуб винаги би насърчил талантиви деца, независимо от кой етнос и религия са, да продължат да се занимават със спорт, защото в спорта не се гледат такива признаци, като етнос и религия и децата не се делят на роми или българи. Държи се единствено на качествата и таланта, в това число на качествата, които биха направили възможно детето да се развива като спортист.

Във връзка с успешното привличане на ромски деца в спортни клубове, респондентите изрично подчертават огромната роля на семейството в тези процеси. Когато семейството е от образовани и разбиращи хора, привличането към спорт на тяхното дете става значително по-лесно, защото тези хора имат капацитета и образованието да осъзнаят здравословните, културните, възпитателните и социално икономическите ползи от трайните занимания със спорт, особено в спортен клуб. Когато родителите са неуки, те трудно схващат какви биха били ползите от спорта и не позволяват децата им да бъдат привличани в спортни дейности, включително и спорадични спортни инициативи.

В тази връзка, в интервюто с представителя на Волейболен клуб "Левски" се споделя, че са имали случаи, в които независимо от таланта на детето, родителите му са го спирани, поради това, че то е от провинцията (Сливен) и София, където ще тренира, е много далеч. След разговори с родителите, нещата са се оправили: *„Според мен, родителите не разбират какво могат децата да получат от спорта. Разбира се, тук е важно и образоването, което имат родителите. Ако те са по-високо образовани, то те стимулират децата им да спортуват, ако са неуки, тогава те не могат да оценят ролята на спорта*".

Друг респондент, разсъждавайки принципно дали ромско семейство би подкрепило детето си да се развива като спортист, подчертава, че дали ромското семейство ще даде подкрепа на детето си за спортуване до голяма степен зависи от **финансовите възможности на семейството** - бедните и неграмотни ромски семейства не разбират необходимостта от спорт, самите те никога не са спортували и не схващат защо техните деца да го правят. Наблюденията показват, че колкото по-бедно е ромското семейство, толкова по-голяма е вероятността то да е неуко и оттам последствията са тотално неразбиране на необходимостта и ползите от спортуване. Такова семейство би насочило детето си към съвсем други области на развитие.

Един от респондентите обръща внимание, че в немалко случаи има дълбоки психологически и културни натрупвания в ромските семейства и тези натрупвания създават много сериозни проблеми. *"За мен интеграцията трябва да започне от семействата. Те трябва сами да поискат да бъдат интегрирани и тогава обществото трябва да мисли какво да направи. На сила на човек може да му вземеш, но на сила не може да му дадеш. Не може някой, който иска да си продава децата да му кажеш да го интегрираш и да му дадеш пари за интеграция"*

Интервютата показват, че ситуацията в различните спортове е специфична и затова трябва да се говори конкретно за спортовете, а не да се генерализира. **Ако спортът е сред предпочитаните от ромите, интерес ще има, но ако спортът е по-различен, тогава интересът ще е минимален и дори никакъв.** Пример за това са споделените от респондентката със спортен клуб в гр. Свиленград впечатления от работата ѝ с ромски деца и младежи. Общата ѝ констатация е, че ромските деца и младежи в гр. Свиленград нямат голямо желание да се включват в спортни клубове, в които се тренира тенис. Макар да има програма под наслов: „ТЕНИСЪТ - СПОРТ ЗА ВСИЧКИ“, в рамките на която децата получават безплатно обучение, ракети, топки, ромските деца - момчета и момичета, не проявяват интерес към този спорт. Респондентката многократно подчертава, че община Свиленград е пример за политиките, чрез които насърчава участието на жители от общината в спортни дейности и инициативи. Общината е изградила множество детски площадки в ромския квартал и в различни части на града, финансирала е изграждането на футболно игрище със свободен достъп за всички в ромския квартал. Но въпреки това, интересът като слабо остава нисък. Поради това респондентката изказва опасения, че идеята за интеграция на роми чрез спорт ще проработи. Аргументите ѝ са, че ромските деца са много несериозни, недисциплинирани и немотивирани да се развиват като спортисти.

Отивайки към **примера от Финландия**, получаваме информация за афинитета и нагласите най-вече на мигрантите, но също и на ромските деца. Погледнато нормативно, тези процеси са много стриктно урегулирани - във Финландия напълно е забранена дискриминацията на базата на признаци като цвят на кожата, религия, етнос, вероизповедание и т. н. От тази гледна точка респондентът е спокоен и е готов да приеме в неговия спортен клуб роми, мигранти, бежанци и т.н. Не се страхува от възникване на рискове, пречки или трудности пред интегрирането на тези лица в отборите именно поради това, че законът се спазва от всички и е абсолютно забранено да бъдат нарушени права на лица с различен произход. Очевидно, степента на развитието на съзнанието на хората е по-висока и това гарантира безпроблемно съвместно съжителство на представители на различни етноси. Що се отнася до наличието нагласи и афинитет, по оценката на интервюирания, ромските деца и мигрантите демонстрират високо желание за включване в спортни клубове, като имат нагласата да тренират сериозно и да се изградят като спортисти. Предпочитаните от тях спортове са футболът, леката атлетика и боксът. Интервюираният изрично подчертава, че в повечето случаи талантливите деца са видимо подкрепяни от техните семейства, с което се потвърждава предходната

констатация за значимата роля на семейството при вземането на решение за развитието на ромско или мигрантско дете като спортист. Другият ключов фактор е религията, както и произтичащите от това културни особености и виждания за живота. Интервюируваният споделя интересно наблюдение: докато при рускоезичните от спорт се интересуват повече момичетата, то при мигрантите с арабски произход спортът е област само за момчета.

Освен за трайни и постоянни занимания със спортни дейности, чрез записване в спортен клуб, интервютата потърсиха **информация за готовността на ромските и мигрантските/бежанските деца и младежи да се включват в отделни спортни инициативи, организирани от общината, от спортни клубове или от различни неправителствени организации.** По впечатленията на респондентите, както ромите, така и мигрантите и бежанците имат **висок афинитет към участие в спортни състезания или други такива инициативи.** Някои от тези етноси имат висок състезателен дух, като ромите и някои от мигрантските етноси например - те обичат да се надпреварват и да съревновават, затова с удоволствие участват в спортни състезания. Условието на успеха на подобен тип инициативи е те да бъдат съобразени с културните навици на съответния етнос и да им дават възможност да се изявяват и докажат. Както всеки друг индивид, хората от етническите малцинства имат потребност от себедоказване, от получаване на общностно признание, от похвала и успехи. Участието в спортни състезания е една такава възможност за положителна изява.

2.3.3. Оценки за необходимите промени за засилване ролята на спорта като инструмент за интегриране на ромите и мигрантите/бежанците в българското общество

Анализът на събраните при интервютата мнения и виждания за превръщането на спорта в действен инструмент за засилване интеграционните процеси в българското общество позволява да се мисли за промени в следните основни области.

Първо, активна реклама на различни видове спорт. Етническите малцинства трябва да бъдат широко запознати с ползите от спортуването, включително със социално икономическите и престижните ползи, които могат да извлекат, ако спортуват като професионални спортисти. Предлага се да се рекламира широко постиженията бивши известни национални състезатели от ромски произход или имигранти/бежанци, така че да бъде рекламиран мащабно позитивния образ на успешите и то **в кварталите** с ромско население или в кварталите с мигранти/бежанци. Да се организират отворени дни в различни спортни клубове, като различните клубове правят реклама на своите спортове и по този начин да се насърчат талантиливи деца от етноса или от различна религия да тренират и да се развиват като спортисти.

Второ, активна работа с медиите за промотиране позитивен образ на успешите в спорта роми. Ефектите от това са в две посоки. От една страна, медиите биха могли да съдействат за повишаване информираността и мотивираността на ромските семейства, които имат талантиливи деца и заложби за развитие като спортисти. От друга страна,

пресъздаването на позитивни примери на успели ромски спортисти ще повлияе положително и върху българското общество като цяло, като спомогне за преодоляване на негативните клишета за ромите и създаването на нови, позитивни образи на успяващи представители на ромския етнос.

Трето, по аналогия да се работи за изграждане на позитивни модели за оценка на мигрантите и бежанците. Българското общество много бегло познава мигрантите и бежанците, които пребивават на българска територия. За разлика от ромите, към които обществото ни е изградило устойчиви модели за оценка, сред които и някои негативни клишета, по отношение на мигрантите и бежанците има сравнително по-неясни и мъгляви представи. Би могло да се работи, с помощта и съдействието на медиите и спортните клубове, за показване на примери на успели в спорта мигранти или бежанци.

Четвърто, да се засили ролята на училището в процесите по интегриране на ромските и мигрантските/бежанските деца в българското общество. Оформя се мнението, че училището допринася за развитието на спорта и спортния дух у децата, като организира множество извънкласни дейности, свързани с практикуване на различни спортове. Необходима е целенасочена работа за развитие у децата на нагласи за спортуване и мотивация да се развиват като спортни натури. В тази връзка **е необходимо да се засили съвместната работа между спортните клубове и училищата.** Дава се пример от Финландия, където спортните клубове имат договори с училищата за трениране на деца, като самите деца заплащат 50% от таксата, а другата част я заплаща съответното училище. Цитира се мнение, че във Финландия 90% от училищата имат договорни отношения със спортни клубове и по този начин всяко едно дете, което се интересува от спортни дейности, може да отиде и само да прецени дали иска да се развива като спортист или не.

Пето, да се засили ролята на спортните клубове в процесите за по активно привличане на роми и мигранти/бежанци за развитието им като професионални спортисти. Възможностите за това са **най-вече чрез работа по проекти:** спортните клубове биха могли да изпълняват проекти съвместно с общините или други неправителствени организации, като чрез тези проекти се изграждат позитивни нагласи у обществото към успяващите чрез спорт роми, мигранти и бежанци, или се работи конкретно за развитие на спортни навици или подкрепа за включване в определени видове спорт. В това отношение се отварят големи възможности, като се съчетаят интересите на неправителствените организации, работещи с роми, мигранти или бежанци и интересите на спортните клубове.

Шесто, множество конкретни са възможностите за включване на бизнеса в процесите по създаване у ромските, мигрантските и бежанските деца на нагласи и навици за спортуване: чрез спортни стипендии, чрез закупуване на спортни екипи, чрез изграждане на спортни съоръжения. Интервюираните дават примери, от които става ясно, че и сега има немалко спонсорски и дарителски актове. Например, с финансовата подкрепа на бизнеса в Свиленград в ромската махала е изграден стрийт фитнес, който се посещава предимно от ромски деца. Цитират се интересни примери от Финландия, като

изрично се изтъква, че спонсорството и дарителството в областта на спорта трябва да бъде обезпечено с ефективен механизъм за контрол на инвестираните средства, отчетност и прозрачност, за да се знае всеки лев в какво е инвестиран и какъв резултат е дал. Пак в тази връзка се подчертава, че за да бъде стимулира бизнеса да дарява и спонсорира е необходимо държавата да предвиди данъчни облекчения за дарения/спонсорство в областта на спорта, като се дават специални преференции за спонсориране на деца и младежи от ромски произход, мигранти или бежанци.

В заключение

Обобщавайки проведените интервюта с представители на спортни неправителствени организации, констатираме, че от страна на спортните дружества и клубове и в момента е налице доброжелателно отношение и активна политика по откриване и привличане на млади таланти в спорта, като този подход се разпространява равно върху всички етноси. В съответствие с този принцип, има примери за спортни клубове и дружества, които работят много активно с ромски деца, като използват естествения им афинитет към футбол, бокс, лека атлетика, кикбокс, волейбол. Спортните клубове в повечето случаи са активната страна, макар че не липсват и примери, когато децата чрез приятели и познати научават за даден спорт и сами идват да се записват.

Представителите на спортните клубове и дружества подчертават, че при работата с ромски деца ключов фактор е семейството. То трябва да бъде убедено в позитивните ефекти, които заниманията със спорт ще донесат на тяхното дете. Тези процеси обаче се преценяват като особено трудни, предвид образователната и икономическата структура на ромския етнос. Такива препятствия, като липса на образование и трайна безработица, в съчетание с някои специфични културни разбирания, водят до неразбиране на ползите от активно спортуване чрез записване в спортен клуб. За да преодолеят тези трудности, спортните клубове са готови да решат проблемите на семейството, за да привлекат талантливото дете. И действително го правят.

За съжаление, практически няма предходен опит за привличане на мигранти или бежанци. Тази област е сравнително по-слабо разработена и се нуждае от специално адресиране.

За превръщането на спорта в инструмент за интегриране на роми и мигранти/бежанци в българското общество са нужни промени, но не в законодателната област, а в други важни фактори, които имат ключова роля - такива са общата среда в обществото (отношението към ромите и мигрантите/бежанците), училището, но и самите етнически групи, които също е необходимо да извървят своя път към интеграцията в българското общество.

3. МНЕНИЯ, ОЦЕНКИ И ПРЕДСТАВИ НА БИЗНЕСА

Важен компонент от реализираното проучване сред заинтересованите страни е **онлайн-допитването сред българския бизнес**. В контекста на настоящия проект проучването сред бизнеса изпълни важни инструментални цели. Неговите основни функции бяха да установи отношението на работодателите от различните дейности към идеята спортът да бъде разработен като ефективна алтернатива за задълбочаване на интеграционните процеси в българското общество. Друг съществено важен замисъл на проучването бе да се провери каква е готовността на българския бизнес да спонсорира инициативи и конкретни проекти, чрез които да се улесни привличането на ромски деца и младежи и деца и младежи бежанци (мигранти) към различни видове спорт.

В следващото изложение се анализират събраните при онлайн-допитването сред българския бизнес оценки, мнения и нагласи.

3.1. Основни характеристики на изследваните предприятия и фирми

В онлайн-допитването са взели участие предимно дружества с ограничена отговорност (ООД), като техният относителен дял е 62,7³%. Другите две по-значимо представени категории са акционерните дружества (17,2%) и едноличните търговци (16,3%). Структурата на изследваните предприятия и фирми е представена в следващата Фиг. 1:

Фиг. 1. Структура на анкетираните предприятия според юридическата им форма

Това, че в извадката на допитването са попаднали предимно ООД-та, е благоприятна характеристика, тъй като това са икономически субекти със стабилни производствени

³ Използваният софтуер за обработка на резултатите от онлайн-допитването сред бизнеса генерира процентни разпределения до втория знак след десетичната запетая. Съответно, по този начин са създадени и визуализиращите графики. Тъй като е прието анализите на данни от проучвания да се правят с посочване на числото до първия знак след десетичната запетая, ще се съобразим с тази практика и навсякъде в текста ще цитираме процентните разпределения по този начин, без да правим закръгляния, за да не се получават разлики между текста и илюстриращите ги графики.

обороти и дейности. Това е важно в контекста на настоящия проект, защото показва какви са нагласите и отношението на стабилните икономически структури в българската икономика.

Данните от проучването дават основание да се направи изводът, че **към онлайн-допитването е подходено с нужната сериозност и внимание**. Доказателство за това е фактът, че **онлайн-анкетната карта е попълнена от лица, заемащи ключови позиции в изследваните предприятия**: 37,3% от анкетиранияте са собственици/съсобственици, 20,5% се отнасят към категорията президенти/управители/изпълнителни директори, други също 20,5% са административни директори, 14,9% - финансови директори, а 6,5% - търговски директори.

75,9% от изследваните предприятия и фирми са с изцяло българска собственост, 9,2% имат смесена форма на собственост с преобладаващо българско участие, при 7,4% собствеността е смесена с преобладаване на чуждото участие, а други също 7,4% имат изцяло чужда собственост. В контекста на така установената структура на анкетиранияте предприятия и фирми би могло да се обобщи, че събраните при онлайн-допитването мнения и оценки представят позицията и вижданията предимно на българския бизнес и само една малка част от изказаните мнения характеризират вижданията на чуждия бизнес у нас. Тези различия са важни и където е възможно ще ги проследим, за да видим дали има специфики в отношението на българския и чуждия бизнес към интересуващата ни проблематика.

Според браншовата си принадлежност, **анкетиранияте предприятия и фирми представят пропорционално практически всички икономически дейности съгласно КИД-2008 г.** Анализът показва, че най-силно застъпени са предприятията и фирмите от следните икономически дейности:

- ✓ Сектор G: Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети: 14,6%;
- ✓ Сектор C: Преработваща промишленост: 11,0%;
- ✓ Сектор L: Операции с недвижими имоти: 10,0%;
- ✓ Сектор F: Строителство: 9,1%;
- ✓ Сектор J: Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения: 8,2%;
- ✓ Сектор I: Хотелиерство и ресторантьорство: 7,3%;
- ✓ Сектор H: Транспорт; складиране и пощи: 6,4%.

Установената структура на изследваните предприятия и фирми е благоприятна, тъй като възпроизвежда реалните съотношения между основните икономически дейности. По тази логика в извадката на проучването е най-висок относителният дял на изследваните търговски обекти, предприятия от преработващата промишленост, строителството, операциите с недвижим имоти, информационните технологии, хотелиерство и ресторантьорство, както и транспортни фирми, складиране и пощи. Пълните данни за относителните дялове на изследваните предприятия и фирми по икономически дейности са представени в систематизиран вид в Таблица 2:

Таблица 2.

Структура на изследваните предприятия и фирми според тяхната принадлежност към основните икономически дейности

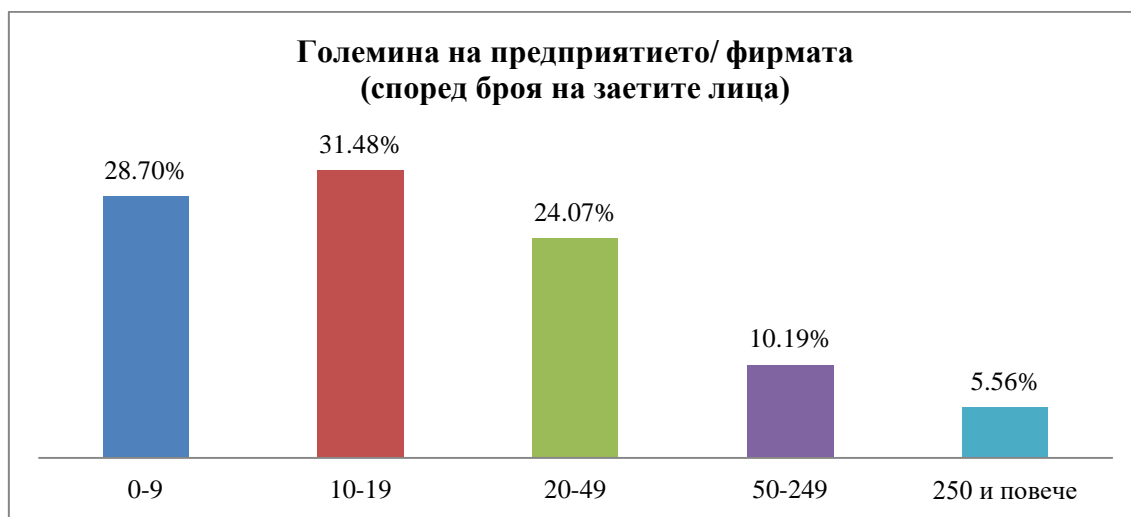
Икономически сектори по КИД-2008:	%
Сектор А: Селско, горско и рибно стопанство	3,67%
Сектор В: Добивна промишленост	1,83%
Сектор С: Преработваща промишленост	11,01%
Сектор D: Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	0,92%
Сектор Е: Доставка на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	2,75%
Сектор F: Строителство	9,17%
Сектор G: Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	14,68%
Сектор H: Транспорт; складиране и пощи	6,42%
Сектор I: Хотелиерство и ресторантьорство	7,34%
Сектор J: Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	8,26%
Сектор K: Финансови и застрахователни дейности	4,59%
Сектор L: Операции с недвижими имоти	10,09%
Сектор M: Професионални дейности и научни изследвания	5,50%
Сектор N: Административни и спомагателни дейности	4,59%
Сектор O: Държавно управление	0,00%
Сектор P: Образование	0,92%
Сектор Q: Хуманно здравеопазване и социална работа	2,75%
Сектор R: Култура, спорт, развлечения	0,92%
Сектор S: Други дейности	4,59%

От гледна точка на **големината на предприятията и фирмите**, инструкцията бе анкетната карта да се разпрати на всички видове предприятия и фирми, като замисълът бе да се съберат мнения и оценки както от големите и средните икономически единици, така и от по-малките и микрофирмите. Презумпцията бе, че възможностите на различните по големина предприятия и фирми ще са различни, като колкото е по-голямо и стабилно е дадено предприятие, толкова е по-вероятно то да има по-устойчиви финансови възможности и респективно, към него биха могли да се търсят подходи за спонсорство на различни спортни инициативи за интегриране на роми и мигранти.

Проучването показва, че сред изследваните предприятия и фирми са попаднали 28,7% с персонал до 9 човека, 31,4% с персонал между 10 и 19 човека, 24,0% с персонал между 20 и 49 човека, 10,1% с персонал между 50 и 249 човека и 5,5% с персонал над 250 човека. Тези съотношения са илюстрирани в следващата Фиг. 2. Както се вижда, представени са всички основни категории предприятия и фирми, при това процентните им съотношения са достатъчно големи, за да бъдат считани за статистически надеждни

при провеждания анализ. Така на практика може да се твърди, че **при проведеното проучване са отчетени мненията на всички категории предприятия и фирми според тяхната големина**, което в контекста на целите на проучването е много добре, тъй като дава възможност да се коментират спецификите в отношението към оценяваната проблематика за спорта като инструмент за интегриране на ромите и мигрантите в българското общество:

Фиг. 2. Структура на анкетираните предприятия според тяхната големина

В **регионален план**, изследваните предприятия са структурирани по следния начин: 32,7% работят в Югозападен район, 22,4% са позиционирани в Южен централен район, а 6,5% - в Югоизточен. 11,2% от изследваните предприятия и фирми се намират в североизточен район, към Северен централен район се отнасят 9,3% от изследваните предприятия и фирми, а 17,7% са в Северозападен район. Направен е съзнателен опит да бъдат обхванати икономически субекти от шестте района на планиране, като се отчетат особеностите в структурата на локалните икономики в шестте района и в същото време се дадат равни шансове от шестте района да бъдат изследвани достатъчен брой икономически единици. **Постигнатото регионално съотношение е много добро и позволява да се правят по-задълбочени анализи в регионален аспект.**

Завършвайки представянето на основните характеристики на изследваните предприятия и фирми, ще отбележим, че в онлайн допитването са взели участие достатъчен брой предприятия и фирми, което дава основания за провеждането на съдържателен анализ на събраните оценки, мнения и нагласи.

Представени са всички икономически дейности, от шестте района на планиране, като в извадката на изследването са попаднали достатъчно значими дялове предприятия и фирми според тяхната собственост, юридическа форма и големина. Това е добра методологическа предпоставка за анализа на мненията, оценките и вижданията, събрани при реализираното проучване.

3.2. Оценки и виждания на българския бизнес

за спорта като инструмент за стимулиране на интеграционните процеси у нас

Една от основните задачи на проведеното онлайн-допитване сред българския бизнес бе да се установят принципните оценки и виждания по отношение на спорта като инструмент и алтернатива за стимулиране, насърчаване и оптимизиране на интеграционните процеси у нас.

Анализът на мненията и оценките по тези въпроси показва, че **като цяло българският бизнес се отнася с много високо уважение към потенциала на спорта**. По мнението на 75,2% от анкетираните лица, спортът е начин за сближаване на различните етнически групи, а 58,7% са на мнение, че спортът по принцип засилва интеграционните процеси. Тези оценки сами по себе си красноречиви и убедително показват, че **българският бизнес вижда големи възможности в спорта (по принцип) и в голяма степен го припознава като инструмент за засилване на интеграционните процеси**. 44,9% от анкетираните лица конкретизират своите виждания и изтъкват, че спортът ражда приятелства и затова може да се използва като механизъм за създаване силни междуетнически връзки. Прави впечатление, че само 11,9% от анкетираните лица са счели, че спортът не носи в себе си заряд за разрешаване на етнически проблеми, а 8,2% са споделили виждането, че спортът има съвсем различни функции и няма отношение към етническите проблеми. Тези оценки са визуализирани⁴ във Фиг. 3:

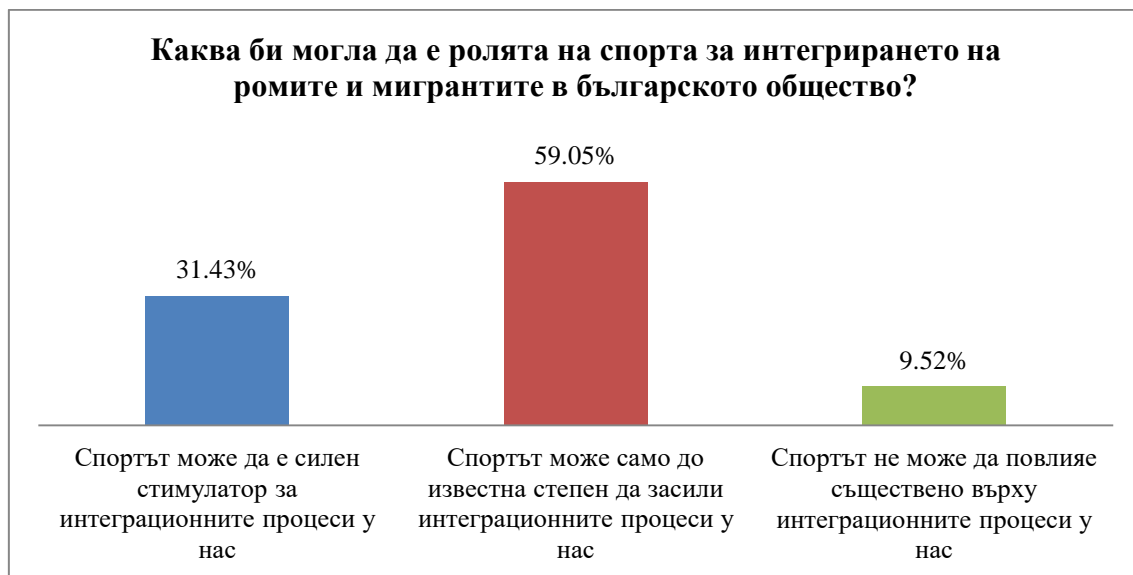
Фиг. 3. Принципни оценки на българския бизнес за спорта като инструмент за стимулиране на интеграционните процеси в дадено общество

⁴ На този отговор изследваните лица са могли да дават по повече от един отговор, поради това сборът от представените процентни съотношения е по-голям от 100.

Специално изтъкваме, че коментираните оценки се отнасят до спорта по принцип и неговите възможности да решава различни проблеми от етническо естество, включително да стимулира интеграционните процеси.

Когато помолихме изследваните лица да конкретизират своите оценки и да преценят какви би могла да бъде ролята на спорта за интегрирането на ромите и мигрантите в българското общество, получихме видимо по-умерени оценки: преобладава (59,0%) мнението, че спортът може само до известна степен да засили интеграционните процеси у нас. В същото време не бива да се пренебрегва фактът, че според 31,4% от анкетираните лица спортът може да има много по-значими функции и да се очертае като силен стимулатор за интеграционните процеси у нас. Показателно е, че само 9,5% от анкетираните лица са на мнение, че спортът не може да повлияе върху интеграционните процеси у нас. Тези оценки са представени в следващата Фиг. 4:

Фиг. 4. Конкретизирани оценки на българския бизнес за спорта като инструмент за стимулиране на интеграционните процеси у нас

Тъй като интеграционните процеси са продължителни и сложни, поискахме от анкетираните лица да посочат според тях **върху какви елементи от интеграционните процеси би могъл да въздейства спортът**. И по този показател респондентите са давали по повече от един отговор, което обяснява по-високата от 100% обща сума. Получените отговори могат да се систематизират по следния начин:

70,1% от анкетираните лица са убедени, че спортът може да спомогне за създаването на нагласи за личностно изграждане и професионално развитие. Този тип оценка подсказва, че анкетираните лица като цяло дават много висока оценка за потенциала на спорта инструмент за личностно развитие и израстване.

58,0% са изразили мнение, че спортът може да спомогне за изграждането на спортисти от европейска и световна класа. Изказаното мнение индикира високата убеденост на българския бизнес, че спортът като човешка дейност носи в себе си

изключително висок заряд за създаването на изявени спортисти от световна и европейска величина.

Трябва да се отбележи обаче, коментираните по-горе потенциални функции на спорта го третират като две универсални възможности - за развитие на индивида и за формирането му като спортен тип личност, с нагласа за постигане на високи професионални резултати.

Що се отнася до **конкретните възможности на спорта за стимулиране на интеграционните процеси у нас**, то те се виждат предимно в три направления:

- ✓ **44,2% от анкетираните са изтъкнали, че спортът може да допринесе за създаването на приятелства между представители на различните етноси.** Това мнение напълно съответства на споделените оценки и мнения от представителите на ромските и мигрантските неправителствени организации у нас, които споделят свой личен опит и с примери показват, че спортът като човешка дейност има уникални характеристики, сред които особено силно се очертават споделянето на общи емоции, възникването в хода на спортните двубои на взаимни, обвързващи преживявания. Самият стремеж към извоюване на победа е силен стимул за човешкото поведение и когато хора от различни етноси са част от един отбор и заедно се борят за постигане на победа, това ражда много силни и здрави приятелства, които надживяват дори трупани с години етнически предразсъдъци. В този смисъл спортът е възприеман като генератор на позитивни човешки отношения, създател на положителни образци за поведение и стимулатор на междуетнически отношения;
- ✓ Изследването установи обаче, че **само 16,3% от анкетираните лица са изразили дефинитивно становище, че спортът може да допринесе за интегрирането на етносите и тяхното приобщаване към българското общество.** Този дял е сравнително нисък, особено тълкуван в контекста на изразената убеденост, че спортът ражда приятелства и създава добри отношения между представителите на различните етноси. Очевидно, немалка част от анкетираните лица правят разлика между възникването на спортни приятелства между хора от различни етноси и интеграционните процеси, и затова не поставят знак на равенство между тях. Вероятно тези анкетирани лица асоциират интеграцията на даден етнос в обществото с възникване на определени отношения и взаимодействия на ниво етноси, докато когато говорим за приятелства, става дума предимно за индивидуални отношения, до голяма степен единични и недостатъчни, за да се твърди, че етносът като цяло се е интегрирал в обществото. И макар приятелството като форма на човешко общуване да е една от висшите форми на взаимодействие и споделяне на ценности и житейски възгледи, все още една малка част от анкетираните лица приемат, че спортът може да породии такива приятелства, които да повлияят на интеграционните процеси у нас;

- ✓ Пак в тази логика на разсъждения трябва да се тълкуват и следващите оценки: **17,3% от анкетиранията лица смятат, че спортът може да допринесе за преодоляване на психологически и културни различия между етносите у нас.** Отново, установеният процентен дял е сравнително нисък, което само по себе си е индикация, че сред анкетиранията има значим дял лица, които подценяват потенциала на спортните дейности за преодоляване на психологически и културни различия между етносите. Най-вероятното обяснение за това е убеждението на анкетиранията лица, че различията между етносите се преодоляват с целенасочени и продължителни усилия, както и осъзнато желание от двете страни да възприемат чуждата другост, да свикнат с нея и да я приемат като нормална.

За да преценим как българският бизнес си представя възможностите чрез спорта да се оптимизира интеграцията на ромите и мигранти в българското общество, специално помолихме анкетиранията лица да ни съобщат **първата асоциация, която възниква у тях, щом си представят спорта като възможност за интегриране на ромите и мигрантите в българското общество.** Получените мнения в обобщен вид могат да се представят по следния начин:

- ✓ Една част от асоциацията са по отношение на конкретни спортове, в които ромите и мигрантите биха могли да се включат активно. В тази връзка се цитират футбол, карате, вдигане на тежести (щанги). "Заедно в игрите, заедно в живота", обобщава един от респондентите. Асоциативното мислене на тези респонденти свързва спортуването на различни етноси с прерастване на тези конкретни отношения в по-широки отношения и общуване в по-широк смисъл, което да сближи хората от различните етноси;
- ✓ Друга част от асоциацията са в посока постепенно сближаване и приобщаване на различните етноси. Най-вероятно тези респонденти си представят как чрез упражняването на даден спорт лица от различни етноси изграждат трайни взаимоотношения и тези отношения стават основа за постепенно сближаване и приобщаване на ниво семейства, приятелски компании и др.;
- ✓ Трета част от изказаните асоциации поставят акцент върху трудността и сложността на тези процеси - интегрирането чрез спорт се описва като комплициран и продължителен процес, който е възможен, но изисква влагането на много усилия - отначало от едната страна, която заема активна позиция, а впоследствие и от двете страни едновременно. За да има успешна интеграция, трябва не само интегриращият да полага усилия, но и интегрираният да поиска да бъде интегриран. Без тази цялостност трайна интеграция не е възможна;
- ✓ Не липсват и напълно негативни асоциации. Единици от анкетиранията считат, че интегрирането чрез спорт е обречен процес, невъзможен и немислим. Но трябва да отбележим, че тези негативни и крайно скептични мнения са единични случаи, т. е. при изследването доминират позитивните и оптимистични

настроения, обща убеденост, че спортът има силата да бъде стимулатор на интеграцията на ромите и мигранти в българското общество.

В светлината на споделените от анкетиранията лица асоциации за **спорта като средство за интеграция на ромите и мигрантите**, интерес представляват и следващата група мнения, споделени от анкетиранията лица - този път във връзка с това **какви мнения преобладават, когато в коментират тези въпроси в своята среда**. Изказаните мнения са групирани и представени в следващата Фиг. 5:

Фиг. 5. Преобладаващи оценки на българския бизнес за спорта като инструмент за стимулиране на интеграционните процеси у нас

Най-напред, ценна информация е дори това, че само 24,7% от анкетиранията лица никога не са коментирали въпросите за възможността чрез спорта да се улеснят интеграционните процеси у нас. Това подсказва, че **в обществото вече е съзряла необходимост да се мисли за спорта като средство за интеграция на малцинствата и да се действа в тази посока, като се разкрие богатия потенциал на различните видове спорт и дейността на спортните клубове**. В тази светлина, **настоящият проект СПОРТ се оказва изключително навременен, актуален и иновативен** - проектът улавя съвременни тенденции, които съществуват в общественото пространство под формата на латентни мнения, припознават се от част от хората, но остават недоловими за друга част. Затова ценността на проекта СПОРТ е изключително висока. Проектът не просто долавя зараждащи се нови тенденции,

но ги вербализира и формулира първоначално под формата на хипотези и допускания, след което емпирично ги проверява и обогатява.

На второ място, изследването установи, че в своето макар и слабо форматирано мислене и говорене за спорта като инструмент за интегриране, **българското общество отрежда равно място както на ромите, така и на мигрантите - 42,2% от анкетираните считат, че спортът е начин за интегриране и на двете групи.** Спортът като начин за интегриране най-вече на ромите е припознат от 24,7% от анкетираните лица, а като начин за интегриране само на мигрантите се възприема едва от 5,5% от анкетираните. Силно индикативен е фактът, че минималните 2,7% от анкетираните съобщават, че в техните среди спортът се коментира като неспособен да допринесе за интегрирането нито на ромите, нито на мигрантите.

Като следваща стъпка в разгръщането на представите на българския бизнес за спорта като инструмент за интегриране на роми и мигранти, изследването потърси мнения по какъв начин **включването на роми и мигранти в спортни инициативи би могло да допринесе за тяхното интегриране** в българското общество. Респондентите можеха да посочват по повече от един отговор на този въпрос и това очерта следната картина от мнения: Фиг. 6:

Фиг. 6. Мнения на българския бизнес за това как включването на роми и мигранти в спортни инициативи може да допринесе за тяхното интегриране в българското общество

Фиг. 6 е повече от красноречива:

- ✓ 61,8% от анкетиранияте застават на позицията, че когато ромите и мигрантите се включват в спортни инициативи, това поражда у тях чувство на значимост и съпричастност, прави ги да се самовъзприемат като значими и ценени от българското общество, а не само от своя етнос. Тези оценки индикират много високо ниво на разбиране от страна на българския бизнес, че ако ромски или мигрантски деца или младежи се включат в конкретни спортни инициативи, това многократно нахвърля строго специфичния, спортния характер на извършваната дейност и генерира високи личностни ползи, като успоредно с това спомага индивидът да се осъзнае като част от обществото. Процесите, които протичат в съзнанието и поведението на индивида при подобен тип ситуации, се описва като класическа схема за интеграция в обществото;
- ✓ 50,0% от анкетиранияте доразвиват коментиранията по-горе констатация и изтъкват, че включвайки се в спортни инициативи, ромите и мигрантите придобиват личностна и публична значимост - те придобиват ценност като изявени спортисти, стават известни личности, будят възхищение у феновете на съответния спорт, а заедно с популярността им като спортисти неусетно расте и тяхната общностна принадлежност, т. е. усещането, че са част от българското общество. Наградата за техния труд е това, че цялото общество, а не само техният етнос, ги цени високо и ги признава като стойностни и успешно реализирали се личности;
- ✓ 47,2% от анкетиранияте обръщат внимание върху възможността чрез включване в спортни инициативи ромите и мигрантите да осъзнаят своя потенциал като личности. Има немалко хора, които не са наясно какви способности и таланти носят в себе си. Когато бъде открит талантът на едно ромски дете да бъде футболист или боксьор, и когато този талант бъде развит, това довежда до ярко разгръщане на личността на детето. То расте пред очите на околните, но и в собствените си очи и постепенно осъзнава, че е талантливо и че притежава качества, които го правят ценен и уважаван от другите членове на обществото;
- ✓ 13,6% от анкетиранияте споделят мнението, че развивайки се в сферата на спорта, роми и мигранти могат да открият ценността на бъдещ значима фигура в спорта. Когато едно ромско или мигрантско дете се записва да тренира футбол, то може тайничко да мечтае да стане български Роналдо, но докато не се изяви и не бъде признато като водеща фигура в клуба, то ще си остане не повече от мечтател. Да се превърнеш в значима фигура в спорта означава да бъдеш признат за безспорен талант, който видимо се извисява над средното ниво и който служи за пример и подражание;
- ✓ И накрая ще споменем, че изследването установи 11,8% лица, които са скептично настроени и не вярват, че включването на роми и мигранти в спортни инициативи би могло да доведе до тяхното интегриране в българското общество. Заслужава да се отбележи, че относителният дял на тази категория лица е твърде скромен. **На практика това означава, че около 90% от българския бизнес**

вярват във възможностите чрез спорт да бъдат интегрирани роми и мигранти.

Продължавайки възприетата логика на развиване на мненията и оценките за спорта като инструмент за интегриране, реализираното онлайн допитване сред българския бизнес събра недвусмислени емпирични доказателства, че включването на роми и мигранти в спортни клубове и развитието им като спортисти е сравнително добра идея, защото ще създаде условия за засилената им интеграция в българското общество. Това мнение е изказано по категоричен начин от 56,0% от анкетиранията лица. Други 27,1% от анкетиранията дори считат, че това е отлична идея, чрез която значително ще бъде улеснено тяхното интегриране в българското общество.

Не липсват и песимисти, но те са общо 16,7%: от тях 9,3% считат, че тази идея няма да доведе до очакваните позитивни резултати, а други 7,4% са на мнение, че идеята изобщо няма да проработи. Ще отдадем дължимото и на този тип мислене. Нормално е да има песимисти и невярващи. По-важното е обаче, че преобладаващата част от българския бизнес (около 85%) са оптимистично настроени и приемат идеята за спорта като инструмент за интегриране на роми и мигранти в българското общество. Фиг. 7 илюстрира коментиранията мнения:

Фиг. 7. Мнения на българския бизнес по отношение идеята за включване на роми и мигранти в спортни клубове и развиването им като спортисти

В контекста на горните мнения, запитахме респондентите дали ако са на мястото на мениджър на спортен клуб, биха работили за привличането на роми или мигранти в клуба. 75,0% от анкетиранията са отговорили, че биха започнали да работят в тази посока, но не на всяка цена, а с известни съображения. Сред анкетиранията се очертава неголяма (14,8%), но очевидна група на ентузиастични и готови да експериментират - те биха са заели на всяка цена с действия по привличане на роми и мигранти в спортния клуб. Но други 10,1% посочват, че по никакъв начин не биха предприели подобни действия. Струва ни се, че на този етап, на който се намира българското общество, е

достатъчно да се обърне внимание на тези близо 15%, които да готови да поемат риска да работят с деца от малцинствените групи.

По преценката на анкетиранията лица, много е вероятно и ромите, и мигрантите да проявят висок интерес към спорта. На това мнение са 51,8% от анкетиранията. Че ромите ще демонстрират по-висок интерес към спорта са убедени 17,5% от анкетиранията, а други 8,3% залагат на мигрантите като по-силно заинтересовани от спорта. Делът на песимистите по този въпрос е 22,2% - те считат, че нито ромите, нито мигрантите ще проявят интерес към спорта.

Разсъждавайки по тези въпроси, 37,3% от анкетиранията лица отбелязват, че те лично са чували за включването на роми в спортни клубове или значими инициативи. Делът на лицата, които твърдят подобно нещо за мигрантите, е само 4,6%. Затова не е чудно, че 24,3% от анкетиранията са избрали отговора "чувал съм както за включване на роми, така и за включване на мигранти". Очертават се 33,6% от лица, които не са чували нито за включването на роми, нито за включването на мигранти в спортни клубове или значими спортни инициативи.

По мнението на анкетиранията лица, ромите имат афинитет предимно към футбола (40,0%), към карате и други бойни спортове (16,3%), към бокса (14,5%). 26,3% от анкетиранията лица нямат представа какви спортове вълнуват и интригуват ромите.

Що се отнася до мигрантите, то 38,5% са посочили, че нямат представа към какви спортове имат афинитет тази категория хора. 26,6% считат, че мигрантите се интересуват от футбол, 16,5% - от карате и други бойни спортове, а 14,6% - от бокс.

С това завършваме представянето на оценките и мненията на българския бизнес за спорта като инструмент за интегриране на роми и мигранти в българското общество. Подчертаваме, че в този раздел бяха разгледани както принципните оценки и виждания по отношение на спорта като инструмент за стимулиране на интеграционните процеси, така и конкретизираните представи за това как тези процеси биха могли да работят у нас. Изследването показва, че докато принципните позиции на бизнеса са за силна роля на спорта като средство за интегриране на малцинствени групи, то българският бизнес е по-умерен в своите оценки за възможностите спортът да мотивира процесите на интеграция на роми и мигранти у нас. Ясно се оценяват потенциалните ползи и ефекти, но очевидно анкетиранията лица са имали свои по-дълбоки съображения и затова са изразили позиция, която може да се определи като умерена, с отчитане на факта, че спортът би могъл да изиграе положителна роля за интегрирането на ромите и мигрантите в българското общество ,но той трябва да е част от комплексни политики, за да има очаквания висок ефект.

3.3. Оценки и виждания на българския бизнес за съдействие за утвърждаването на спорта като инструмент за засилване на интеграционните процеси у нас

Важна задача на проведеното онлайн допитване сред бизнеса бе да се установи каква е готовността на българския бизнес за подкрепа на спортни инициативи и дейността на спортни клубове, които са ангажират с привличането на роми и мигранти, с цел улесняване на процесите по интегрирането им в българското общество. В тази част на изложението анализираме събраните мнения и оценки по тези въпроси.

Най-напред, изследването потърси общи мнения на анкетиранията лица за ролята на бизнеса за засилване на интеграционните процеси. Само 11,9% от анкетиранията са изразили мнение, че бизнесът би могъл в много силна степен да подпомогне спорта за превръщането му в стимулатор на интеграционните процеси у нас. По мнението на 46,7% от анкетиранията бизнесът действително би могъл да има такава роля, но тя не би могла да бъде в силна степен, а по-скоро би била в умерена степен. Други 28,4% от анкетиранията пък считат, че бизнесът в много ниска степен може да окаже помощ за превръщането на спорта в средство за оптимизиране на интеграционните процеси у нас.

Като следваща стъпка, изследването се фокусира върху събирането на мнения за това **как по-точно бизнесът у нас би могъл да допринесе за превръщането на спорта в мотиватор/стимулатор на интеграционните процеси у нас**. Структурата на получените мнения е отразена във Фиг. 8:

Фиг. 8. Мнения на българския бизнес по отношение възможностите на бизнеса да допринесат за засилване ролята на спорта за интегриране на ромите и мигрантите в българското общество

Тъй като респондентите са могли да посочват повече от един отговор на този въпрос, сборът от техните отговори надхвърля 100%. Ето каква картина се очертава:

- ✓ Верни на своята бизнес същност, анкетираните лица са дали най-много отговори (74,7%) в подкрепа на мнението, че бизнесът би могъл да помогне предимно чрез създаване на подходяща заетост за талантиливи и изяви хора от малцинствените групи;
- ✓ В контекста на настоящия проект особено ценно е изразеното от 60,6% от анкетираните лица мнение, че приносът на бизнеса би могъл да се формира чрез отпускане на спортни стипендии за талантиливи хора от ромската общност и от мигрантите (бежанците);
- ✓ Паралелно с това, 49,4% виждат ролята на бизнеса в спонсорирането на спортни инициативи, в които вземат участие роми или мигранти;
- ✓ Като четвърта възможност, 26,2% от анкетираните посочват подкрепата на спортни клубове, привличащи роми и/ или мигранти.

Посочените четири възможности дефинират много точно основните направления, чрез които българският бизнес би могъл да подкрепи разгръщането на спорта като инструмент за стимулиране на интеграционните процеси у нас. **Изследването е основание за оптимизъм, тъй като демонстрира принципно високо разбиране от страна на българския бизнес по отношение на ролята, която би могъл да играе за развитието на спорта като един от инструментите за интеграция на роми и мигранти в българското общество.**

Помолени да конкретизират своите оценки, анкетираните лица отговориха и на друг по-детайлен въпрос, чрез който поискахме да узнаем **те лично, като мениджъри, какви инициативи биха подкрепили.** Ето какви отговори бяха получени:

- ✓ 53,2% от анкетираните са поставили на първо място подкрепата за създаване на подходяща заетост за талантиливи деца и/ или младежи от двете малцинствени групи. Така бизнесът за сетен път илюстрира своето предпочитание да помага, но чрез типични свои начини, един от които е да даде препитание (заетост) на лицата, които биха се интересували от спортна кариера;
- ✓ 45,2% от анкетираните лица изразяват конкретна готовност за отпускане на спортни стипендии за талантиливи деца и/ или младежи от двете малцинствени групи;
- ✓ Също 45,2% от анкетираните съобщават, че биха подкрепили финансово организирането на спортни инициативи с участието на роми или мигранти;
- ✓ 39,0% биха подкрепили спортни клубове, които привличат и работят с роми или мигранти.

Получените отговори потвърждават направената по-горе констатация, че българският бизнес би подкрепил спортни дейности и изяви, включващи роми и/ или мигранти/бежанци. Получената подкрепа е сравнително висока и индикира големи възможности за спонсорства, за отпускане на стипендии, за гарантиране на заетост на лица, които са от двете групи и са ангажирани в спортни дейности. Включително, налице е висока готовност да бъдат подкрепени тези спортни клубове, които се ангажират да привлекат и работят с роми и/ или мигранти.

И тук изследването откроява една рестрикция - ако разполагат с ограничени финансови средства, **52,2% от анкетиранията лица не биха подкрепили нито роми, нито мигранти/бежанци**. Този тип нагласа е много важна и тя показва, че бизнесът е много прагматично ориентиран. Той би подкрепил предимно роми (9,1%) или предимно мигранти/бежанци (също 9,1%), но както се вижда, тези процентни дялове са твърде ниски и показват, че в ситуация на ограничени средства е по-вероятно бизнесът да не подкрепи спортните инициативи. Това от своя страна навежда към извода, че за да бъдат подкрепени конкретни спортни инициативи или дейности, бизнесът трябва да бъде в ситуация на сравнително спокойна работа, когато могат да бъдат отделени финансови средства за спонсориране и подкрепа.

Спонсорирането на спортни инициативи е част от специфична култура на дарителство, на подпомагане на обществено полезни каузи и цели. Българският бизнес в това отношение все още се учи - има слабо развити традиции, които тепърва ще се развиват. Проведеното от нас изследване реши да провери **каква част от анкетиранията имат предходен опит**, т.е. вече са подкрепяли роми или мигранти за спортни инициативи. Данните от изследването изненадват положително - **само 39,2% от анкетиранията са посочили, че до момента не са подкрепяли нито роми, нито мигранти за спортни инициативи**. 22,4% са оказвали подкрепа и за двете малцинствени групи, други 22,4% са подкрепяли роми, а 15,8% са оказвали подкрепа за мигранти. Тези процентни дялове не са никак малки. Те индикират сериозни намерения за спонсориране на спортни инициативи у нас и този тип благоприятни нагласи биха могли да се използват за превръщането на спорта в ефективен инструмент за стимулиране на интеграционните процеси в българското общество. Фиг. 9 илюстрира коментиранията нагласи:

Фиг. 9. Самооценки на българския бизнес за наличие на предишен опит за подкрепа на роми или мигранти, привлечани от спортни клубове или от спортни инициативи

Представените оценки във Фиг. 9 са повече от оптимистични - оказва се, че около 60% от анкетираните предприятия и фирми вече са извършвали спонсорски или дарителски актове в подкрепа на роми и/ или мигранти, привлечани в спортни клубове или в значими спортни инициативи. Този тип оценки потвърждава целесъобразността на настоящия проект СПОРТ и показва, че българският бизнес е достигнал до необходимата зрялост да осъзнае полезността от оказването на финансова подкрепа за лица от ромската и мигрантската общност.

В доказателство на тази констатация е и информацията, събрана от проведеното изследване, по отношение на мотивите на българския бизнес за подкрепа на роми или мигранти. Тук в структуриран вид представяме водещите мотиви за този тип активности:

- ✓ 47,0% от българския бизнес биха подкрепили ромски или мигрантски деца или младежи, с ясната идея, че по този начин спомагат за създаването на трайни връзки между различните етноси;
- ✓ 56,0% биха оказали подкрепа с идеята, че така създават предпоставки за засилване на интеграцията на ромите и мигрантите в българското общество;
- ✓ 43,0% от анкетираните са изтъкнали, че имат конкретно желание да подкрепят спортни клубове, които привличат и работят с роми и/ или мигранти;
- ✓ 29,0% изтъкват на първо място това, че чрез спонсорство се надяват да повишат нивото на спорта у нас;
- ✓ 24,0% изказват мнение, че се надяват по този начин да помогнат на млади роми или мигранти да се реализират като личности;
- ✓ 9,0% от анкетираните специално са посочили, че се надяват чрез спонсорство да стимулират роми или мигранти да станат известни спортисти.

Съдейки по изразените мотиви, можем да направим обобщаващата констатация, че когато даряват или спонсорират, предприятията и фирмите го правят с добре обмислено мотивировка. В значителен процент от случаите (над 50%) водещият мотив е създаването на условия за засилване на интеграцията в българското общество.

Търсейки повече емпирични доказателства за евентуалните процеси за спонсориране на спортни дейности, включващи роми и мигранти, **проведеното изследване постави въпроса и за това какви биха били мотивите на един бизнес мениджър, за да не подкрепи подобен тип дейности.** Получените отговори говорят за висока отговорност на анкетираните лица и за желание на спонсорите да имат определени гаранции, че ако извършат спонсорски или дарителски акт, ще има видими ползи от него:

- ✓ 39,7% от анкетираните лица споделят, че имат съмнения, че тяхното спонсорство или дарение ще постигне очаквания ефект;
- ✓ 50,0% пък изказват опасения, че ромите и мигрантите няма да се отнесат сериозно към включването им в спортни клубове и спортни инициативи;
- ✓ Само 9,0% обаче са застанали зад позицията, че не биха дарили или спонсорирали, защото не вярват, че чрез включването в спортни дейности на

ромите и мигрантите ще се постигнат реални позитивни ефекти за засилване на интеграционните процеси у нас;

- ✓ 13,6% от анкетираните лица споделят, че имат негативен опит и знаят, че това са хвърлени пари на вятъра.

В контекста на проведеното изследване, другият важен момент бе да се установи дали са необходими нормативни и законодателни промени, които да облекчат процесите по даряване или спонсориране на спортни дейности у нас. **92,3% от анкетираните лица са убедени, че за целта не са необходими законодателни или нормативни промени.**

Затова пък, **анкетираните виждат други реални и необходими промени, които ако бъдат направени, ще мотивират българския бизнес за спонсориране на такъв тип спортни дейности и инициативи.** Тези оценки са визуализирани в следващата Фиг. 10:

Фиг. 10. Самооценки на българския бизнес за необходимите промени у нас, които да направят възможно бизнесът да оказва по-силна подкрепа за спортните дейности и инициативи като инструмент за интегриране на роми и мигранти в българското общество

- ✓ На първо място се поставя необходимостта да се промени поведението на ромите (60,7%). С това посочване анкетираните лица директно намекват, че за

да бъде оказвана финансова подкрепа, трябва да се вижда сериозно отношение от страната на подкрепяните. Ромите трябва да проявяват по-сериозно и отговорно отношение и ако бъдат подкрепени, трябва да докажат, че са заслужили тази подкрепа;

- ✓ В тази връзка, 47,6% биха желали да се промени отношението на самите мигранти - в духа на горните коментари;
- ✓ На следващо място, 57,0% от анкетираните лица считат, че е необходимо да се промени мисленето/ отношението на българите към ромите;
- ✓ 52,3% са убеден, че е необходима промяна в мисленето/ отношението на българите към мигрантите;
- ✓ 28,0% са на мнение, че е необходима промяна в мисленето на спортните клубове и активизиране на тяхната работа за привличане на талантиливи роми и мигранти.

Анализът на получените оценки показва, че анкетираните лица от бизнеса правят много трезва преценка на политиките и подходите, чрез които ще стане възможно бизнесът да активира своята подкрепа на спортни дейности или инициативи, включващи роми и/ мигранти. Добро впечатление прави фактът, че се обръща внимание върху необходимостта всички заинтересовани страни в интеграционните процеси да проявят по-висока лична ангажираност и по-голяма отговорност. Това се отнася както до самите малцинствени групи, които биха желали да се интегрират, но и до обществото като цяло, което се явява като среда за интегриране, и активните агенти (спортните клубове), които по силата на своята дейност разполагат с конкретни инструменти за реализирането на добрите пожелания и превръщането им в реални действия.

4. МНЕНИЯ, ОЦЕНКИ И ПРЕДСТАВИ НА НАСЕЛЕНИЕТО

В тази част на аналитичния доклад се представят и анализират оценките, мненията и вижданията на населението като цяло по отношение възможностите чрез спорт да се засилят и подобрят интеграционните процеси у нас. Изследването включи и събирането на оценки на населението за ролята на бизнеса в тези процеси, което даде възможност да се направят сравнения между самооценките на бизнеса, от една страна, и представите на населението, от друга страна.

Информацията от населението е събрана чрез Анкетна карта, разработена специално за проучване сред населението. За разлика от допитването сред бизнеса, проучването сред населението бе реализирано чрез обход по домовете и установяване на пряк контакт с анкетираните лица.

Подборът на лицата за анкетиране е направен в съответствие с методически инструкции, гарантиращи реализирането на представителна за страната извадка. Анкетното проучване се реализира сред 408 пълнолетни лица, пропорционално разпределени в населените места от страната. Това дава основание събраната емпирична информация да бъде третирана като репрезентативна спрямо пълнолетното население в страната. Съответно, констатациите и изводите, направени на основата на емпиричните резултати от проведеното проучване, са валидни не само за анкетираните лица, а за пълнолетното население в страната като цяло.

4.1. Основни социодемографски характеристики на изследваните лица

Анкетните карти са попълнени от 408 лица, от които мъжете са 47,9%, а жените са съответно 52,1%. Тази структура отговаря на реалните пропорции мъже: жени в национален аспект.

Възрастовата структура на анкетираните лица е следната: 11,3% са до 25 г., на възраст 26-35 г. 14,3%, 28,5% попадат във възрастовата група 36-45 г., 23,6% са на възраст 46-55 г., 13,5% са във възрастовия диапазон 56-65 г., а над 65 години са 8,8%. Реализираната извадка е много сполучлива от гледна точка на възрастта на респондентите. В нея са обхванати както достатъчно голям относителен дял лица до 25 г., а в същото време съзнателно е направен опит да не бъдат анкетираны прекалено голям дял лица над 65 години. Така в извадката са попаднали предимно лица от различните декади на активната икономическа възраст, което гарантира, че изследването е събрало оценки и мнения на икономически активни лица.

Според **образователния статус**, в изследването са обхванати най-вече лица с висше образование (51,8%), което създава много висок образователен фон на проведеното изследване. С полувисше образование са 14,5% от анкетираните лица, средно професионално образование имат 22,1%, други 10,1% имат средно общо образование, а 1,5% са с основно образование.

Сред анкетираните лица преобладават семейните (58,5%). Несемейните са 25,8%, което също е добре като относителен дял, тъй като формира достатъчно значима квота,

даваща възможност за надеждни анализи по този признак. Овдовелите са 6,9%, а разделените са 8,8%.

95,6% от анкетираните лица са българи, което е много добре в контекста на целите на настоящия проект, тъй като в концентриран вид улавя мненията и оценките на българското население по въпросите за възможностите чрез спорт да се засили интеграцията на роми и мигранти в обществото.

В **регионален план**, изследването е проведено сред всички основни административни области на страната, като са анкетирани лица както от самите областни центрове, така и от други градове, включително и села в тези области. Фиг. 11 представя структурата на реализираната извадка по административни области. Логично, най-голям е относителният дял на анкетираните лица в административна област София (14,7%), следвана от Варна (7,8%), Габрово (7,6%), Пловдив (7,4%), Ямбол (също 7,4%), Стара Загора (6,9%). Другите административни области са представени в достатъчна степен, позволяваща да се анализират събраните мнения и на тяхна основа да се правят изводи и констатации:

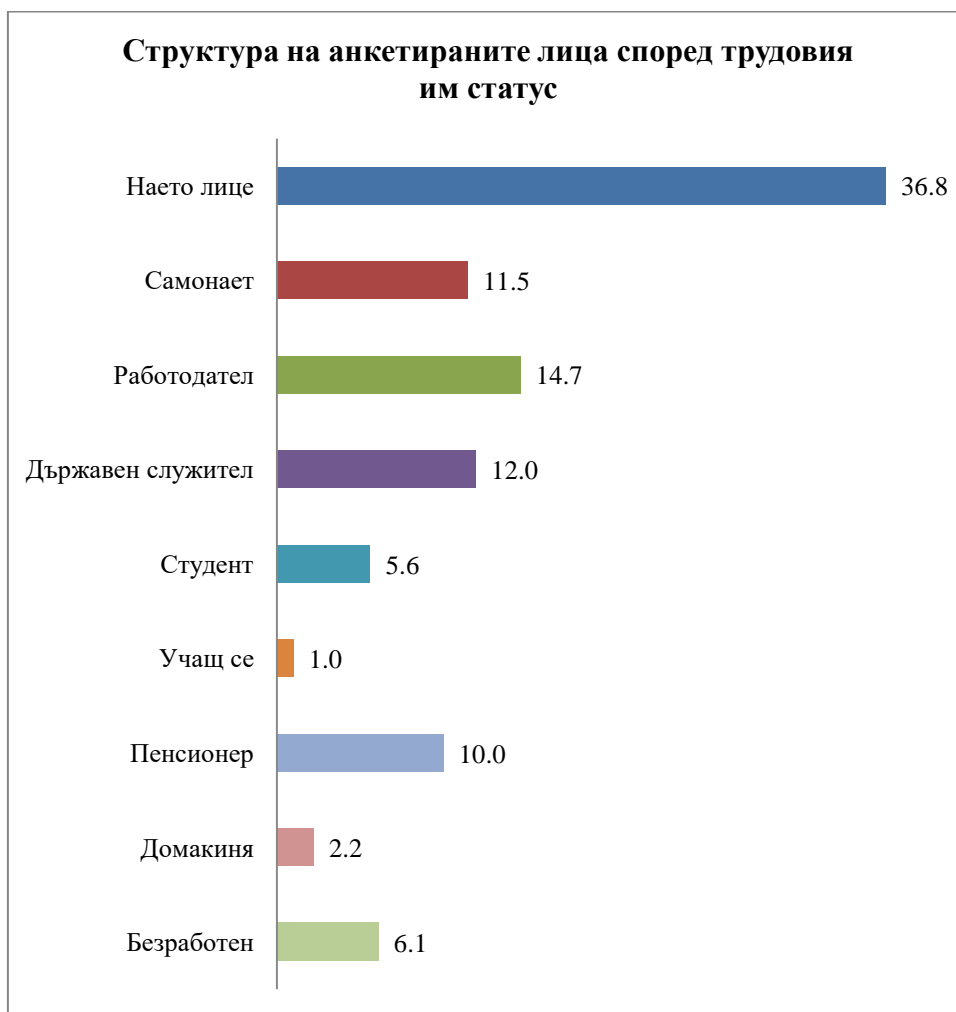

Фиг. 11. Структура на извадката на изследването сред населението, по административни области

Тълкувани през призмата областни и други градове, анкетираните лица се разпределят както следва: 15,1% в София, 61,6% - в друг областен град, 19,3% - в друг град, различен от областен, и 4% в села.

Фиг. 12 представя **структурата на анкетираните лица според трудовия им статус**. Сред респондентите видимо на-значим е относителният дял на наетите лица (36,8%), следват работодателите (14,7%), държавните служители (12,0%), самонаетите (11,5%). Делът на пенсионерите е 10,0%, домакините са 2,2%, а учащите са 1,0%. В извадката са попаднали 6,1% безработни:

Фиг. 12. Структура на анкетираните лица, според трудовия им статус

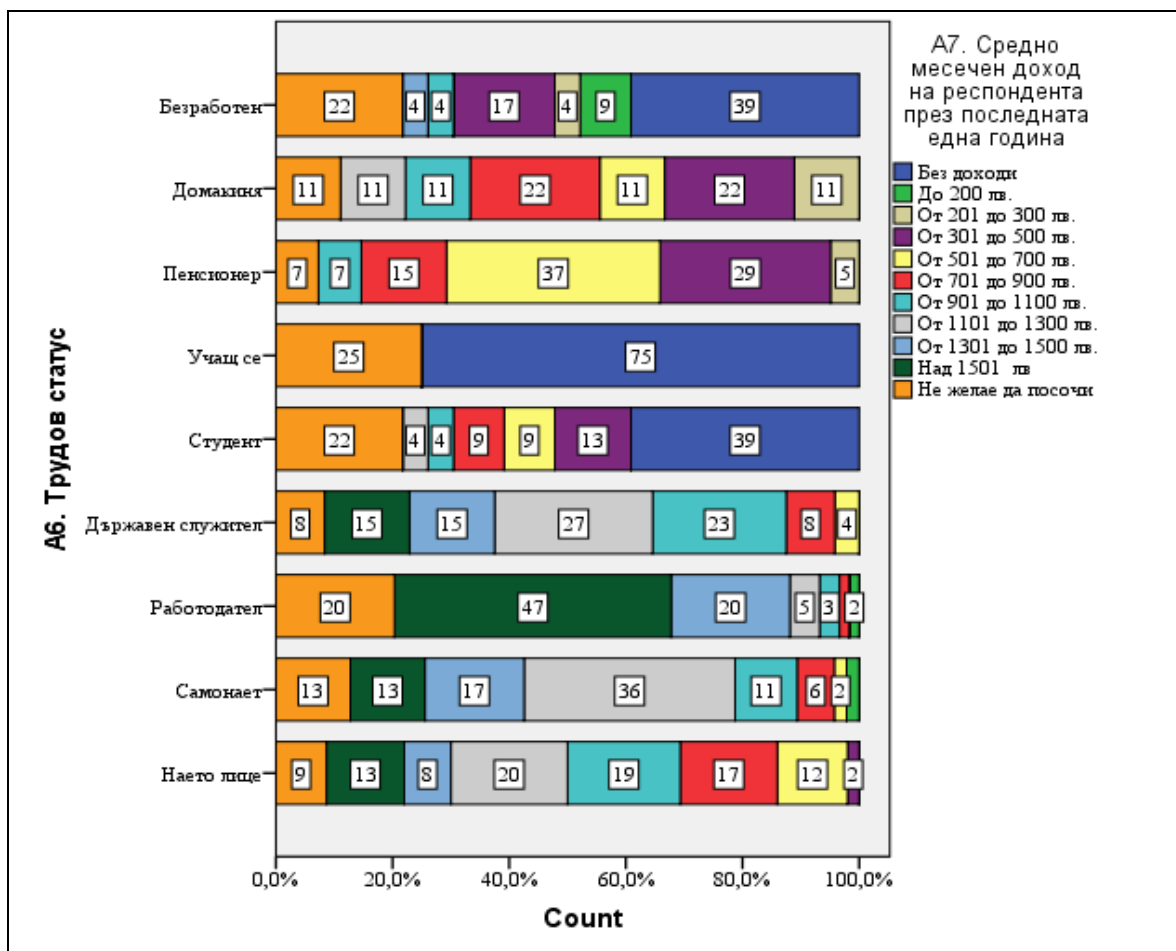
Така установената структура на анкетираните лица възпроизвежда много точно реалните пропорции в българското общество, което дава още едно основание изследването да се приеме като представително и по критерия "трудов статус".

Друга ключова характеристика на анкетираните лица е техният средномесечен доход. Сред лицата от извадката 5,2% са посочили, че нямат доходи, а други 12,4% не са пожелали да съобщат своя доход. С доход до 200 лв. са 1,0%, други също 1,0% са с доходи между 201 и 300 лв., 5,9% имат доходи между 301 и 500 лв., 9,7% са съобщили

за доходи между 501 и 700 лв., 10,6% са посочили доходи между 701 и 900 лв., 13,1% - доходи между 901 и 1100 лв., 16,1% - доходи между 1101 и 1300 лв., 9,9% - доходи между 1301 и 1500 лв. и 15,1% - доходи над 1500 лв.

Ако се направи **проверка на съобщените доходи и трудовия статус на анкетираните лица**, става ясно, че лицата с по-високи доходи (например, над 1500 лв.) са основно работодатели, докато при наетите лица картината е изключително пъстра. При пенсионерите най-значими са дяловете на лицата с доходи между 501 и 700 лв. (37%) и лицата с доходи от 301 до 500 лв. (29%). Най-зле от гледна точка на доходите са безработните, 39% от които са съобщили, че са без доходи, но други 22% не са пожелали да съобщят своите доходи, което навежда на мисълта, че може би извършват сив труд. 75% от учащите се са без доходи, което подсказва, че другите 25% имат източници на доходи. Фиг. 13 илюстрира различията в доходите по статусни групи:

Фиг. 13. Структура на анкетираните лица, според средномесечния им доход и трудовия им статус

Анализът на основните социодемографски характеристики на анкетираните лица показва, че проведеното изследване е обхванало лица с подходящи

характеристики, даващи възможност за събиране на представителни и надеждни мнения и оценки по интересувашата ни проблематика.

4.2. Оценки и виждания за спорта като инструмент за стимулиране на интеграционните процеси у нас

Анкетната карта за населението бе структурирана по подобен начин на анкетната карта за бизнеса, като идеята бе населението да изрази мнения и оценки по същия спектър от въпроси, по които дават мнения и представителите на бизнеса. Това бе направено целенасочено, за да може да се прецени дали бизнесът, като специфична група от българите, или населението като цяло е по-благоприятно настроено към разгръщането на спорта като средство за интегриране на ромите и мигрантите в българското общество.

Следвайки възприетата логика при проучванията от настоящия проект, респондентите бяха помолени най-напред да споделят своите представи за ролята на спорта по принцип за интеграционните процеси. Получените отговори изглеждат по следния начин⁵:

- ✓ 48,8% от анкетираните са изтъкнали, че спортът е начин за сближаване на хората от различните етноси;
- ✓ 36,5% са посочили, че спортът ражда силни приятелства и създава здрави връзки между представителите на различни етноси;
- ✓ 23,9% от анкетираните лица са подчертали, че спортът допринася за засилване на интеграционните процеси;
- ✓ По-скептично настроени са 11,6% от анкетираните лица - те смятат, че спортът не дава възможност за решаване на етнически проблеми;
- ✓ 3,7% считат, че спортът не дава възможност за изграждане на приятелства;
- ✓ Според 17,5% от анкетираните, спортът има съвсем други функции и няма отношение към етническите проблеми.

Сравнението с оценките на бизнеса е в полза на бизнеса - представителите на анкетираните предприятия и фирми почти два пъти повече са изразили мнения, че спортът е начин за създаване на приятелства и са сближаване на етносите. Също така, населението два пъти повече е счело, че спортът има съвсем други функции и не може да допринася за интеграционните процеси.

Конкретизираните оценки на населението напълно кореспондират с оценките на бизнеса: 50,7% от населението смятат, че спортът може само до известна степен да засили интеграционните процеси у нас, а 28,1% са на мнение, че спортът може да е силен стимулатор на интеграцията на ромите и мигрантите в българското общество. По-значим обаче при населението (21,3%) е относителният дял на лицата, смятащи, че спортът не може съществено да повлияе върху интеграционните процеси. За сравнение,

⁵ На този въпрос респондентите са давали по повече от един отговор, което обяснява защо сборът от процентните дялове на отделните отговори е повече от 100%.

при бизнеса тази оценка е изразена от 9,5%. Това показва, че сред населението се срещат повече хора с резерви по отношение потенциала на спорта като инструмент за стимулиране на интеграционните процеси у нас. Коментиранияте оценки за населението са представени в следващата Фиг. 14:

Фиг. 14. Конкретизирани оценки на населението за спорта като инструмент за стимулиране на интеграционните процеси у нас

Ако задълбочим този анализ и прегледаме данните според трудовия статус на лицата, става ясно, че **има видими специфики в начина, по който различните категории лица преценяват потенциалната роля на спорта като инструмент за интегриране на ромите и мигрантите в българското общество:**

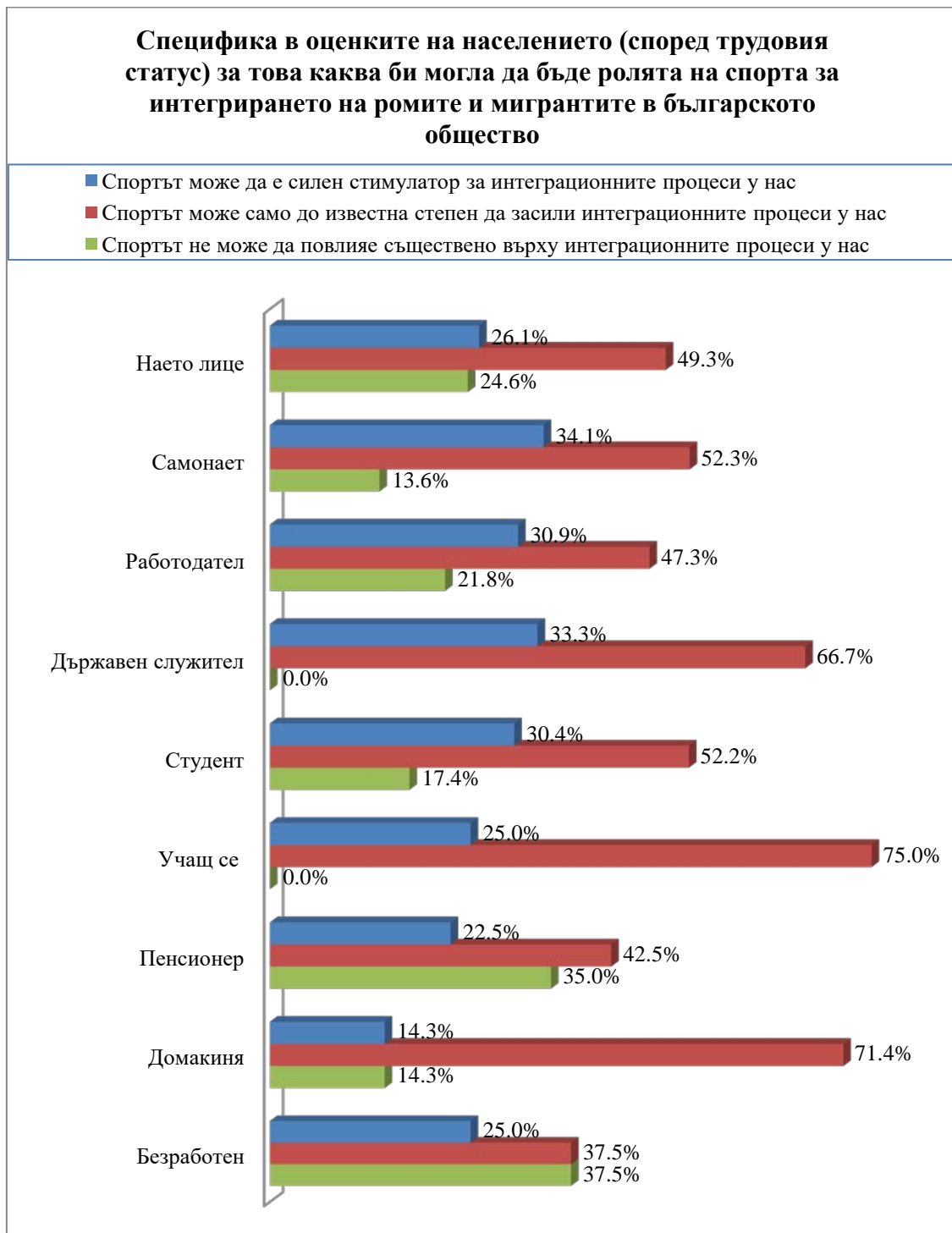
- ✓ Най-силно изразена е убедеността в силата и потенциала на спорта при следните категории лица: самонаетите лица (34,1%), държавните служители (33,3%), работодателите (30,9%), студентите (30,4%);
- ✓ Че силата на спорта върху интеграционните процеси е по-скоро умерена смятат 75,0% от учащите се, 71,4% от домакините, 66,7% от държавните служители;
- ✓ Най-скептично настроени са безработните, 37,5% от които са на мнение, че спортът не може да окаже съществено влияние върху процесите на интегриране на ромите и мигрантите у нас. На подобно мнение са 35,0% от пенсионерите, 24,6% от наетите лица, 21,8% от работодателите.

В контекста на изпълнявания проект, установените специфики потвърждават констатациите, направени при анализа на резултатите от онлайн-допитването сред бизнеса, че една сравнително немалка част от българското общество е много позитивно настроена към идеята спортът да бъде гъвкаво използван като адекватна платформа за политики за интегриране на роми и мигранти в българското общество. Благоприятното в случая е, че към тези добре настроени лица се отнасят работодатели, наети лица,

държавни служители - това са хора, които имат възможности, а част от тях и реална власт, за предприемането на конкретни стъпки за подкрепа на спортни инициативи и спортни дейности, насочени към привличането на роми и мигранти и тяхното развитие като изявени спортисти.

Коментираните по-горе оценки са илюстрирани във Фиг. 15:

Фиг. 15. Специфики в оценките на населението (според трудовия статус) за спорта като инструмент за стимулиране на интеграционните процеси у нас

На следващо ниво на изследването **респондентите са попитани да пояснят върху какви елементи на интеграционните процеси влияе по-точно спортът**. Получените отговори⁶ могат да бъдат структурирани по следния начин:

- ✓ 41,1% от анкетиранияте са изтъкнали, че спортът може да спомогне за създаването на нагласи за лично изграждане и професионално развитие;
- ✓ 37,8% са счели, че спортът може да допринесе за създаването на приятелства между представители на различните етноси;
- ✓ Според 18,1%, спортът може да спомогне за изграждането на спортисти от европейска и световна класа;
- ✓ 23,4% са преценили, че спортът може да допринесе за интегрирането на етносите и тяхното приобщаване към българското общество;
- ✓ 35,3% от анкетиранияте са застъпили мнението, че спортът може да допринесе за преодоляване на психологически и културни различия между етносите у нас

Прави впечатление, че населението в по-висока степен, отколкото бизнесът, преценява спорта като релевантен механизъм и инструмент за разрешаване на психологически и културни различия между етносите у нас. Сравнявайки изразените от населението и бизнеса мнения по този въпрос, става ясно, че населението е по-оптимистично настроено и в по-висока степен разглежда спорта като алтернативна политика за реално включване на ромите и мигрантите в българското общество.

Помолени да съобщят **първата си асоциация**, която предизвиква в тях споменаването на спорта като инструмент за стимулиране на интеграционните процеси у нас, респондентите са изразили разнопосочни мнения, които при цялата си пъстрота могат да се обединят в два тематични центъра:

- ✓ Първият център е на **оптимистично настроените хора**. Трябва да изтъкнем, че те са почти два пъти повече от скептично настроените по тези проблеми хора. Носителите на оптимистични идеи са подчертавали, че спортът е идеална платформа за сближаване, за търсене на общи допирни точки. Тази категория лица счита, че би могло да се провеждат ефективни политики, основани на спорта като поле за споделени дейности, за извършване на общи активности, в хода на които хората от различните етноси могат да се сближат и дори да изградят приятелства. Някои респонденти цитират, че има световни примери за успешна интеграция чрез спорт;
- ✓ Другият център е на **скептично настроените**. Тези хора изтъкват, че малцинствата са предимно лишени от отговорност хора, мързеливи, нежелаещи да работят. Затова и тези хора не вярват, че идеята чрез спорт ромите и мигрантите да се активират ще проработи.

⁶ И на този въпрос сумата на отговорите надвишава 100%, поради това, че респондентите са имали възможност да посочват по повече от един отговор.

В продължение на тези разсъждения, **29,1%** от анкетиранияте посочват, че когато в техните среди е ставало дума за възможностите чрез спорта да се интегрират роми и мигранти, то **дискусията е вървяла в позитивна посока и хората са изразявали увереност, че спортът е добър начин за засилване на интеграцията.** Други 16,7% посочват, че при дискусии от този характер е надделявало мнението, че чрез спорта е възможна интеграцията преди на ромите, а според 4,4% - предимно интеграцията на мигрантите. По мнението на 13,3% от анкетиранияте, при подобни дискусии се е налагало мнението, че спортът не може да допринесе за стимулиране на интеграционните процеси у нас. 36,5% от населението посочва, че никога не са коментирали такива въпроси в своята среда.

Отивайки на ниво на още по-дълбока конкретизация, изследването потърси оценки и мнения за това по какъв начин **включването на роми и мигранти в спортни инициативи би могло да допринесе за тяхното интегриране** в българското общество. Сред получените отговори **се откроява мнението (51,7%), че чрез включването си в спортни инициативи ромите и мигрантите могат да се почувстват част от българското общество.** 24,0% от анкетиранияте лица защитават позицията, че чрез включването си в спортни инициативи ромите и мигрантите могат да се почувстват по-значими и по-ценени. Други 25,0% считат, че чрез включването си в спортни инициативи ромите и мигрантите могат да осъзнаят своя потенциал като личности. 9,7% подчертават, че чрез включването си в спортни инициативи ромите и мигрантите могат да открият ценността да бъдеш значима фигура в спорта. 20,0% от анкетиранияте считат, че включването в спортни инициативи няма да доведе до съществени промени в поведението на ромите и мигрантите. Съдейки по получените оценки, в общественото мнение преобладава виждането, че приобщаването на роми и мигранти чрез средствата на спорта е успешна политика, която може да доведе до реални позитивни промени в интеграционните процеси у нас.

В тази логика, изследването събра мнения на населението за **включването на роми и мигранти в спортни клубове.** По мнението на **42,7%** от населението, това е **сравнително добра идея, в резултат на реализирането на която ще бъдат създадени условия за засилена интеграция на ромите и мигрантите в българското общество.** Други 29,1% оценяват тази идея като отлична, тъй като виждат в нея висок потенциал за интегрирането на лица от двете малцинствени групи. Прави впечатление, че само 28,1% от анкетиранияте изказват скептични мнения в това отношение: 18,0% считат, че тази идея няма да доведе до очакваните позитивни резултати, а други 10,1% са убедени, че идеята за включване на роми и мигранти в спортни клубове и развитието им като изявени спортисти няма да проработи.

Тези оценки са илюстрирани във Фиг. 16:

Фиг. 16. Мнения на населението по отношение идеята за включване на роми и мигранти в спортни клубове и развиването им като спортисти

В светлината на тези оценки, изследването се обърна към анкетираните лица с молба да посочат дали ако биха били на мястото на мениджър на спортен клуб, биха работили за привличането на роми и/ или мигранти в клуба. 41,0% от анкетираните лица са посочили, че биха работили за такава кауза, при това с дълбока вътрешна увереност. Други 39,8% изтъкват, че тази кауза би ги привлякла, но те биха работили за нейното осъществяване с известни съображения (съмнения или колебания). 19,2% споделят, че не биха предприели подобни действия. Ако тези мнения се сравнят с мненията на бизнеса, става очевидно, че населението като цяло е по-ентузиасирано и в по-висока степен готово да работи за привличането на деца и/ или младежи от ромската общност или от общността на мигрантите. Това е индикация по-широка отвореност и по-голямо разбиране към децата и младежите от двете малцинствени групи, отколкото това отношение се споделя от страна на бизнеса.

40,3% от населението е на мнение, че подобен род усилия няма да отидат "на вятъра", защото и ромите, и мигрантите имат висок афинитет към спорта, съответно с желание биха се възползвали от възникнала възможност да се включат активно в спортен клуб и да се развиват като спортисти. На точно обратното мнение с 23,3% от анкетираните лица - те не вярват, че ромите или мигрантите ще се отнесат сериозно към предоставените им възможности да се развиват като спортисти. Изследването показва, че ако бъдат сравнени двете групи - роми или мигранти, то много

е вероятно ромите да проявят по-голям интерес към спорта. Това мнение се споделя от 23,6% от анкетираните. Според преценката на други 12,8%, по-вероятно е мигрантите да са носители на позитивни нагласи за включване в спортни дейности и сериозни занимания за развитие на спортна кариера.

Впрочем, 44,5% от пълнолетното население не са чували за включването на роми или мигранти с спортни инициативи или в дейността на спортни клубове. Останалите близо 55% обаче са информирани за подобни политики в дейността на спортните клубове - **доминира мнението (44,2%) на хората, които са чували за включването на роми в спортни инициативи или в дейността на спортни клубове.** За включване на мигранти в такъв род активности са чували едва 1,2%, т. е. малцина. Една десета от анкетираните (10,1%) споделят, че са чували за включването както на роми, така и на мигранти. Коментиранияте оценки навеждат на констатацията, че **в българското общество има достатъчно добри примери за приобщаване на талантиливи роми (деца и/ли младежи) към спорта. Това са важни оценки в контекста на провежданото изследване, които подсказват, че началото на процесите по интегриране на роми чрез спорта вече е поставено, при това успешно.**

Според оценките на населението, **ромите имат афинитет към футбола** (по мнението на 26,1% от анкетираните), към бокса (според 20,4% от анкетираните), към каратето и други бойни спортове (според 5,2% от анкетираните). Прави впечатление, че 47,0% от населението нямат ни най-малка представа кои са предпочитаните и желани спортове от ромите. Получените оценки индикират **по-ниска информираност на населението по тези въпроси, в сравнение с информираността на българския бизнес.** Вероятно поради това, че български предприятия и фирми вече са спонсорили роми за спортна дейност, това им е дало възможност да бъдат по-добре информирани по тези въпроси.

Към кои спортове имат афинитет мигрантите е следващият въпрос, на който анкетираните трябваше да отговорят. Внушителните 69,2% от анкетираните са посочили, че нямат никаква представа. 21,2% сочат, че мигрантите имат афинитет към футбола, 4,4% твърдят, че мигрантите са привлечени от бокса, а други 4,7% - от каратето и други бойни спортове.

4.3. Представи на населението за ролята на бизнеса за превръщането на спорта в стимулатор на интеграционните процеси у нас

В изследването бяха включени серия от въпроси за установяване **представите на населението за това дали българският бизнес би подкрепил включването на роми и мигранти в спортни дейности и инициативи.** Макар че това са индиректни оценки, тяхното събиране бе важно за настоящия проект, защото даде друга гледна точка по отношение на ролята на бизнеса в разработването на спорта като инструмент за стимулиране на интеграционните процеси у нас.

По мнението на 11,3% от анкетираните, българският бизнес би могъл да помогне в много силна степен. **Най-значим обаче (49,8%) е относителният дял на тези**

анкетирани лица, които преценяват, че ролята на българския бизнес би могла да бъде по-скоро да помогне до определена степен за превръщането на спорта в стимулатор на интеграционните процеси у нас. По преценката на 19,2%, бизнесът би могъл да играе много скромна роля в тези процеси, а други 19,7% изказват мнение, че няма начин бизнесът да подпомогне тези процеси.

В представите на населението, бизнесът би могъл да съдейства за засилване ролята на спорта за интегрирането на ромите и мигрантите в българското общество чрез четири основни механизма: 1) отпускане на спортни стипендии (посочено от 21,4% от анкетираните), 2) създаване на подходяща заетост за таланти хора от тези групи (посочено от 30,7% от анкетираните), 3) чрез спонсориране на спортни инициативи, предназначени за лица от тези групи (изтъкнато от 44,2%) и 4) чрез подкрепа на спортни клубове, привличащи роми и/ или мигранти (посочено от 45,2% от анкетираните). Тези оценки са илюстрирани във Фиг. 17:

Фиг. 17. Мнения на населението по отношение възможностите на бизнеса да допринесе за засилване ролята на спорта за интегриране на ромите и мигрантите в българското общество

Макар че коментираният тук въпрос е допускал повече от един отговор, неголяма част от респондентите са се възползвали от тази опция. Прегледът на относителните дялове на четирите начина за оказване на съдействие от страна на бизнеса показва, че населението основно се е фокусирало върху спонсорирането на спортни инициативи и подкрепата на дейността на спортни клубове. За сравнение, бизнесът много по-масово е посочвал първите две възможности отпускане на спортни стипендии и създаване на

подходяща заетост. Тези различия са обективни и обясними - населението има общи представи за възможностите и предпочитанията на бизнеса за това как точно да подкрепят спорта, докато представителите на бизнеса разсъждават много по-конкретно и дори една немалка част от тях стъпват на своя опит в това отношение.

Добро впечатление прави фактът, че **населението има равни предпочитания към ромите и мигрантите/бежанците и това проличава от отговорите на въпроса как биха постъпили, ако са на мястото на мениджъра на фирма и разполагат с ограничени финансови средства. 45,1% подчертават, че биха подкрепили и ромите, и мигрантите/бежанците.** 16,7% от анкетираните биха предпочели да окажат подкрепа само на ромите, а други 9,0% - само на мигрантите/бежанците. Малко под една трета (29,2%) обаче не биха подкрепили нито едните, нито другите. Така става ясно, че всъщност има около една трета от населението, които фактически не одобряват оказването на подкрепа за ромите и мигрантите/бежанците, които биха желали да се реализират в спорта. Най-вероятно, тази категория лица не осъзнават, че подкрепата за спортни дейности е една от реалните възможности да се улесни интегрирането на ромите и мигрантите/бежанците в българското общество.

Проведеното изследване сред населението има и друг силен акцент - **това са оценките на населението за мотивите, които биха повлияли върху бизнеса, за да окаже помощ и подкрепа на роми и мигранти/бежанци, желаещи да се включат в спортни клубове или спортни инициативи.** В систематизиран вид мотивите са следните⁷:

- ✓ 31,9% от анкетираните изтъкват, че техният водещ мотив би бил да спомогнат за създаване на трайни връзки между различните етноси;
- ✓ 34,6% отбелязват, че мотивът им би бил да съдействат за засилване на интеграцията на ромите и мигрантите/бежанците в българското общество;
- ✓ 30,4% биха помогнали с идеята да улеснят работата на тези спортни клубове, които се решат да започнат да привличат роми и/ или мигранти/бежанци и да работят целенасочено с тях, за да ги развият като спортисти;
- ✓ 20,7% биха съдействали с мотива да спомогнат млади роми или мигранти/бежанци да се реализират като личности;
- ✓ Мотивът на 13,4% би бил да се издигне нивото на спорта у нас;
- ✓ Други 5,5% считат, че по този начин биха мотивирали роми или мигранти/бежанци да станат изявени спортисти.

В допълнение, респондентите са помолени да пояснят ако се поставят на мястото на бизнеса, **какви мотиви биха ги възпрели да окажат съдействие на роми или мигранти/бежанци.** Според отговорите анкетираните лица са се разпределили между следните основни мнения:

⁷ И по този въпрос отговорите надхвърлят 100%, тъй като лицата са имали право да посочват по повече от един отговор.

- ✓ 63,5% са изразили сериозни съмнения, че ромите и мигрантите/бежанците ще се отнесат сериозно към идеята да се развиват в спортни дейности или да се включват в спортни инициативи;
- ✓ 16,9% са посочили директно, че не вярват идеята за превръщане на спорта в стимулатор за интегрирането на роми и мигранти/бежанци да има позитивен ефект у нас;
- ✓ 18,1% са изказали неувереност, че включването на роми и мигранти/бежанци в спортни клубове ще допринесе за засилване на интеграционните процеси у нас;
- ✓ Други 8,4% са изтъкнали, че имат негативен опит и това ги кара да мислят, че това ще бъдат напразно пропилен пари.

Както става ясно, подобно на представителите на бизнеса, и населението изказва своите опасения и притеснения дали идеята ще проработи у нас, дали действително ще постигне очакваните резултати и дали няма да бъде напразно хабене на финансови средства и социална енергия.

Що се отнася до наличието на законодателни предпоставки за разгръщане на спонсорство и подкрепа на спортни дейности от страна на бизнеса, **според 65,7% от населението, не са необходими законодателни или нормативни промени, за да се облекчат процесите по даряване или спонсориране на спортни дейности у нас.** 34,3% обаче застъпват обратното мнение и обосновават своя отговор с конкретни предложения. Предлагат се следните промени:

- ✓ Да има данъчни облекчения и стимули за бизнеса, който подкрепя спортни активности;
- ✓ Конкретно предложение е когато се спонсорират спортни дейности, да се намалява данъка върху печалбата;
- ✓ Друга идея е в Закона за младежта и спорта да се урегулират възможностите за спонсориране, като се създадат благоприятни условия за юридическите и физическите лица, които биха желали да даряват или да спонсорират.

В края на изследването анкетираните лица са попитани **дали според тях има други неща, които би следвало да се променят, за да стане възможно бизнесът да подкрепя спорта и спортните инициативи като инструмент за интегриране на роми и мигранти в българското общество.** Структурата на мненията на населението по този въпрос е следната:

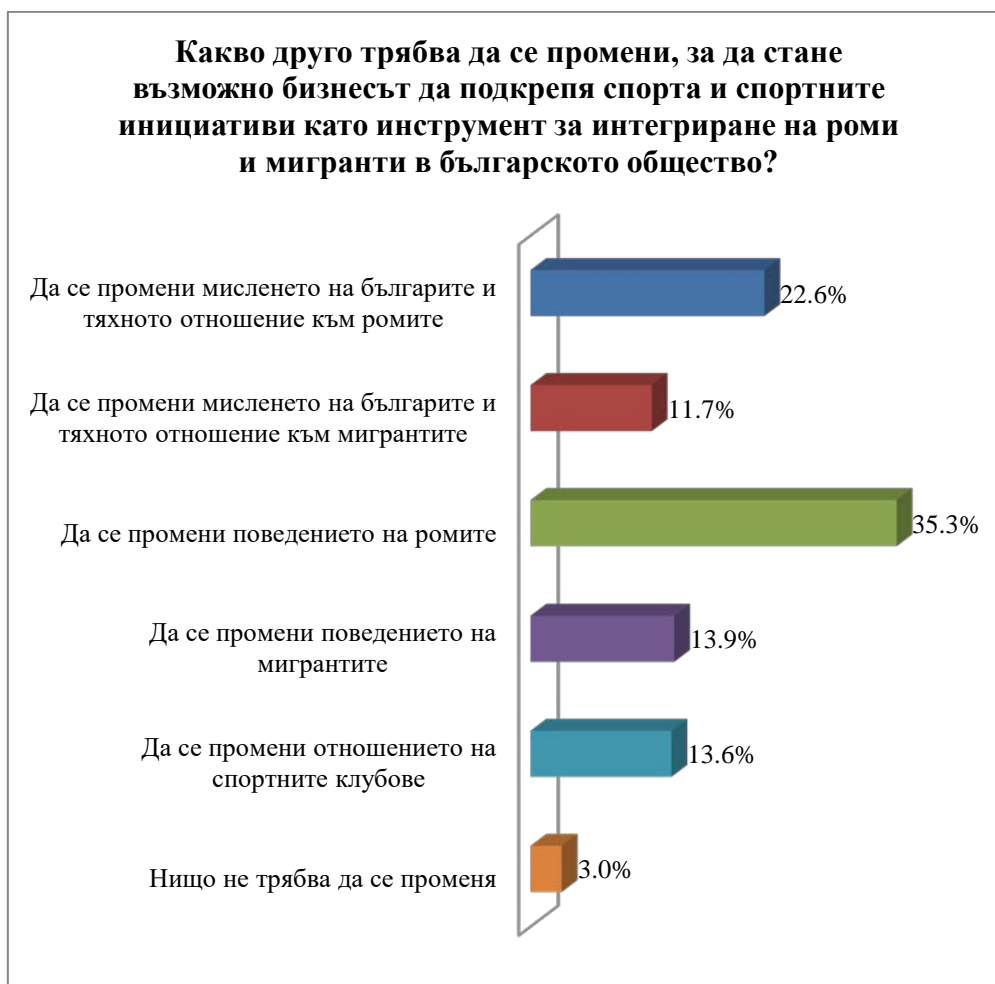
- ✓ Първият дефинитивно вербализиран аргумент, изразен от 35,3% от анкетираните, е за необходимостта да настъпят позитивни промени в поведението на ромите. Тази категория лица очевидно виждат промяната в ролята на спорта като следствие от промени в поведението на ромите, които да демонстрират желание и осъзнато желание да бъдат активно включени в спортни инициативи и в дейността на спортни клубове;
- ✓ В тази връзка, 22,6% от анкетираните поставят акцент и върху необходимостта да се промени начина на мислене и на българите. С този аргумент всъщност се

визира наличието на дискриминационни настроения при една част от българите - тези хора трудно възприемат малцинствата по принцип и това им пречи да си представят, че роми биха били част от спортни инициативи или да бъдат активно включени в дейността на големите спортни клубове;

- ✓ Аналогични нагласи, макар и в по-скромен вид, са изразени спрямо мигрантите. 11,7% от анкетираните са преценили, че е необходима промяна в отношението на българите към мигрантите, а други 13,9% са изтъкнали, че промяната трябва да започне от самите мигранти - когато те променят своето поведение и покажат, че са сериозни и отговорни хора, тогава обществото ще започне да ги възприема по по-благоприятен начин;
- ✓ 3,0% от анкетираните са посочили, че никаква промяна не е необходима.

Събраните мнения са представени в следващата Фиг. 18:

Фиг. 18. Оценки на населението за необходимите промени у нас, които да направят възможно бизнесът да оказва по-силна подкрепа за спортните дейности и инициативи като инструмент за интегриране на роми и мигранти в българското общество

В обобщение на представените резултати от проведеното проучване сред населението у нас, могат да се направят следните по-важни констатации.

Близо половината от населението у нас се отнася позитивно към идеята за разработване на спортните дейности и инициативи като възможности за засилване на интеграционните процеси в българското общество. Макар около една пета да не свързват спорта с такъв род функции, все пак останалата част от хората осъзнават големия потенциал на спорта и считат, че привличането на деца и младежи от групите на ромите и мигрантите е една сравнително нова за нашето общество идея, която носи в себе си силен заряд и потенциал.

Населението обаче си дава сметка, че спортът не може да замени същностните интеграционни политики. Затова счита, че ролята на спорта би била по-скоро на допълнителен стимулатор, който да спомогне за неутрализиране на различия между етносите, за създаването на приятелства и за възпитаването на различните етноси в дух на уважение един към друг, както и за взаимно възприемане. С това мнение изследването засяга един много съществен въпрос от интеграционните процеси - нужна е промяна както в мисленето и поведението на ромите и мигрантите/бежанците като интегриращи се етноси, но и промяна в мисленето и отношението на българите, които представляват мнозинството в нашето общество и без добрата воля и добронамереността на които не може да се състои успешна интеграция.

Позитивна находка на изследването сред населението е, че работодателите, държавните служителите, наетите лица са сред хората, които гледат с добро око на възможността чрез спорт да се засилят интеграционните процеси и са готови да съдействат за това.

Индикативно е също така това, че **населението в много висока степен преценява спорта като адекватен механизъм за разрешаване на психологически и културни различия между етносите.** Този тип нагласи са изключително важни и върху тях трябва да се стъпи при разработването на конкретни политики за разширяване ролята на спорта за стимулиране на интеграционните процеси у нас. Прави впечатление, че сред населението носителите на оптимистични настроения спрямо ролята на спорта като инструмент за интегриране на роми и мигранти са два пъти повече, отколкото са скептично настроените хора. Това показва, че има много големи шансове идеята чрез спорт да се интегрират роми и мигранти да проработи у нас.

Населението преценява като много високи възможностите на българския бизнес да оказва финансова подкрепа на талантиливи деца и младежи от средите на ромите и мигрантите/бежанците. Конкретни такива възможности са отпускането на спортни стипендии, закупуване на спортни екипи, заплащане на такси за спортуване, спонсорство на спортни инициативи, финансова подкрепа на спортни клубове, които привличат деца и младежи роми и/или мигранти/бежанци, подкрепа за проекти, които целят да стимулират привличането на ромски или мигрантски/бежански деца и младежи за упражняване на спорт или за участие в спортни състезания и други спортни инициативи.